

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

2017

Archeologienota Patersstraat te Turnhout (Antwerpen).

ADEDE Archeologisch Rapport 209

JANSSENS DAVID

ADEDE ARCHEOLOGISCH RAPPORT 209

Archeologienota Patersstraat te Turnhout (Antwerpen).

JANSSENS DAVID

Colofon

Uitgever	ADEDE bvba
Jaar van uitgave	2017
Plaats van uitgave	Gent
Redactie	Bart De Smaele, Hadewijch Pieters,
ISSN	2033-6810

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van ADEDE bvba.

Inhoudsopgave

1 Administratieve fiche ..... - 5 -
2 Bureauonderzoek ..... - 10 -
2.1 Archeologische voorkennis ..... - 10 -
2.2 Aanleiding van het onderzoek ..... - 10 -
2.3 Doel van het onderzoek ..... - 10 -
2.4 Huidige situatie projectgebied ..... - 11 -
2.5 Beschrijving geplande werken ..... - 13 -
2.6 Randvoorwaarden ..... - 14 -
2.7 Werkwijze ..... - 14 -
3 Assessmentrapport ..... - 22 -
3.1 Landschappelijke situering van het onderzoeksgebied ..... - 22 -
3.2 Geo(morfo)logische en bodemkundige situering van het onderzoeksgebied ..... - 24 -
3.2.1 Tertiair geologisch ..... - 24 -
3.2.2 Quartair geologisch ..... - 25 -
3.2.3 Bodem ..... - 26 -
3.2.3.1 Bodemtypekaart ..... - 26 -
3.2.3.2 Potentiële bodemerosie ..... - 27 -
3.2.3.3 Erosiegevoeligheid ..... - 28 -
3.2.3.4 Landgebruik ..... - 29 -
3.2.3.5 Gewestplan ..... - 30 -
3.3 Historische situering van het onderzoeksgebied ..... - 31 -
3.3.1 Algemene historische situering ..... - 31 -
3.3.2 Historisch kaartmateriaal ..... - 32 -
3.3.2.1 Gravure van Vorsterman (1667) ..... - 32 -
3.3.2.2 Kaart van Ferraris (1771 – 1778) ..... - 33 -
3.3.2.3 Atlas der Buurtwegen (1840) ..... - 34 -
3.3.2.4 Topografische kaart van Vandermaelen (1846 – 1854) ..... - 35 -
3.4 Archeologische situering van het projectgebied ..... - 36 -
4 Besluit ..... - 38 -
4.1 Besluit gespecialiseerd publiek ..... - 38 -
4.2 Besluit breed publiek ..... - 39 -
5 Bibliografie ..... - 40 -

6 Lijst van plannen ..... - 41 -
7 Lijst van figuren ..... - 42 -
8 Bijlage ..... - 43 -

1 Administratieve fiche

Projectcode	2017E113
Site	Turnhout – Patersstraat
Projectsigle ADEDE	TUR-PAT
Ligging	Patersstraat 150 2360 Turnhout
Bounding Box	Punt 1 (NO): X: 190517,869m Y:224418,899m Punt 2 (ZW): X:190533,855m Y:224412,904m
Topografische kaart	Zie plannr. 1 (onderaan paragraaf)
Kadaster	Zie plannummer 3, Afd. 4 R/12C
Soort onderzoek	Bureauonderzoek
Opdrachtgever	Dhr. En Mevr. Van Bruggen – Cuypers
Aard van de vervolgwerken	Afbraak van schuur en garage en aanleggen van tuintjes en parkeerplaatsen
Uitvoerder	ADEDE bvba
Erkenningsnummer ADEDE bvba	2015/00058
Erkend archeoloog	Hadewijch Pieters 2017/00168
Tijdelijke bewaarplaats archief	ADEDE bvba
Bibliografische referentie	Janssens D., 2017, Archeologienota Patersstraat te Turnhout (Prov. Antwerpen), ADEDE Archeologisch Rapport, Gent.
Grootte projectgebied	Ca. 185m²
Periode uitvoering	Mei - juni 2017
Thermen thesaurus Onroerend Erfgoed	Archeologienota, bureauonderzoek
Verstoorde zones	Zie plannummer 4

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

TURNHOUT - PATERSSTRAAT

Plannr. 1
Topografische Kaart

2017E113 01/06/2017

© AGIV

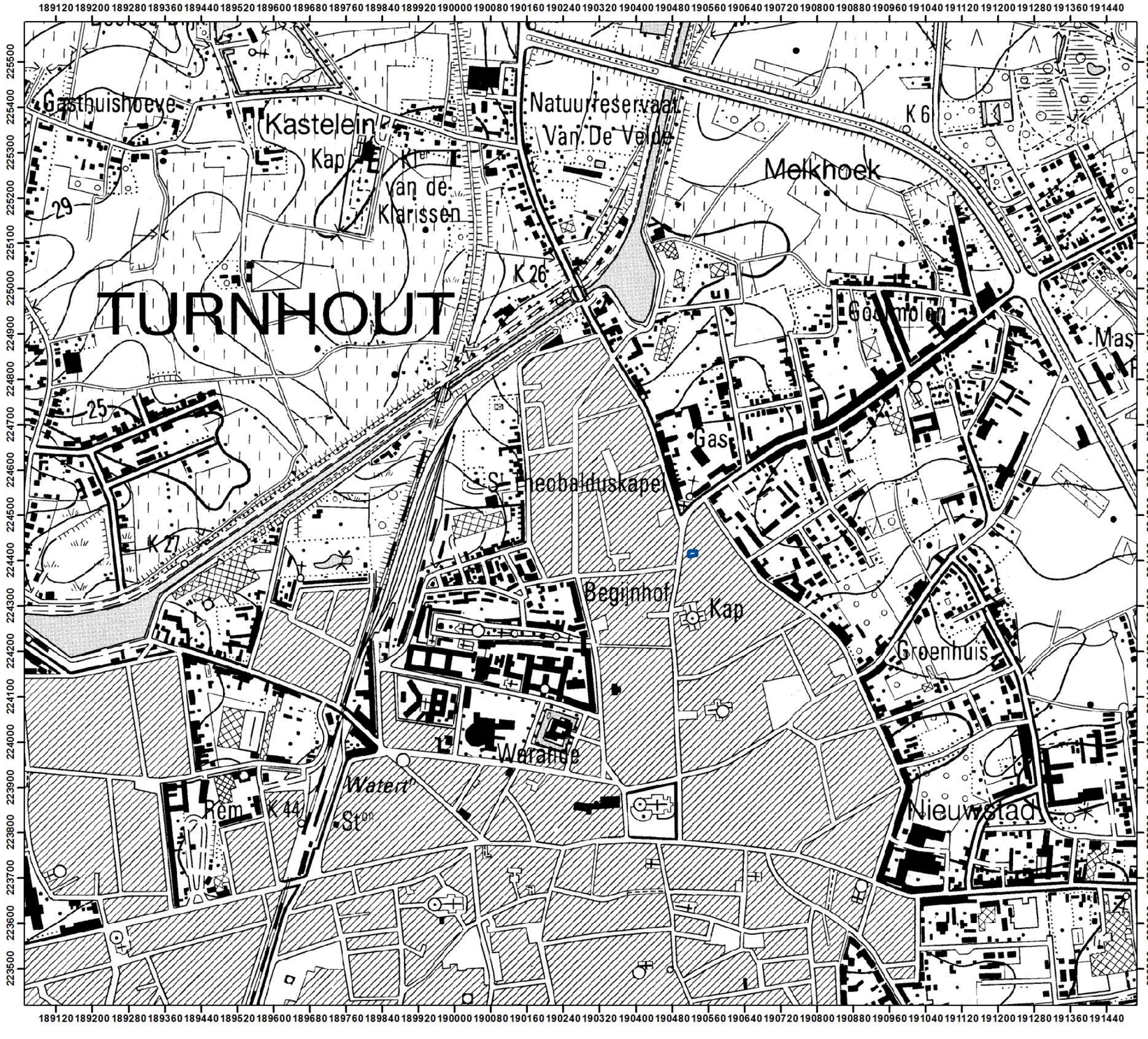
Legende

Projectgebied

N

0 590

Meter

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

TURNHOUT - PATERSSTRAAT

Plannr. 2
Orthofoto 2016

2017E113 01/06/2017

© AGIV

Legende

Projectgebied

N

0 75

Meter

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

TURNHOUT - PATERSSTRAAT

Plannr. 3
GRB

2017E113 01/06/2017

© AGIV

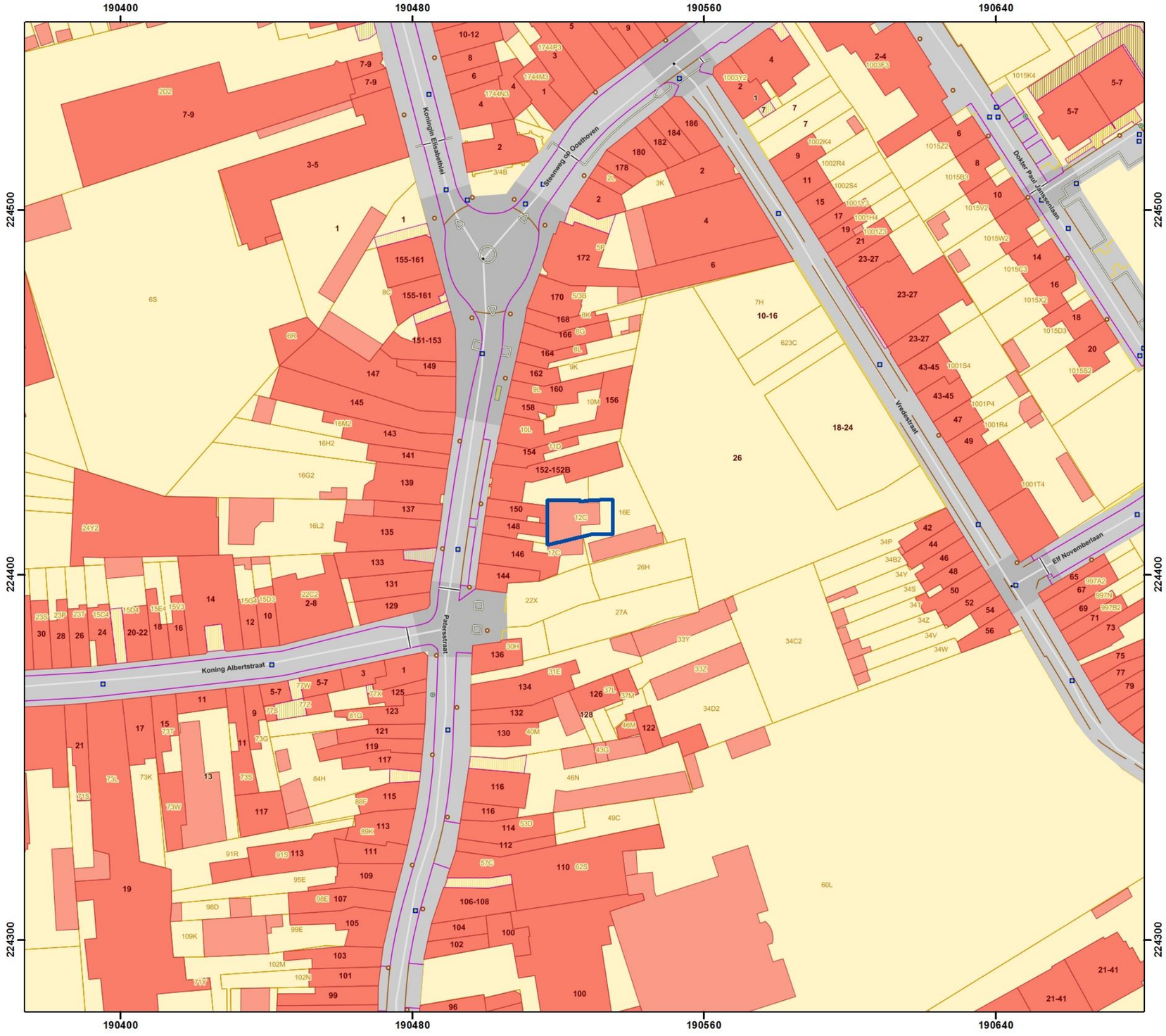
Legende

Projectgebied

N

0 75

Meter

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

TURNHOUT - PATERSSTRAAT

Plannr. 4
Verstoorde zones

2017E113 01/06/2017

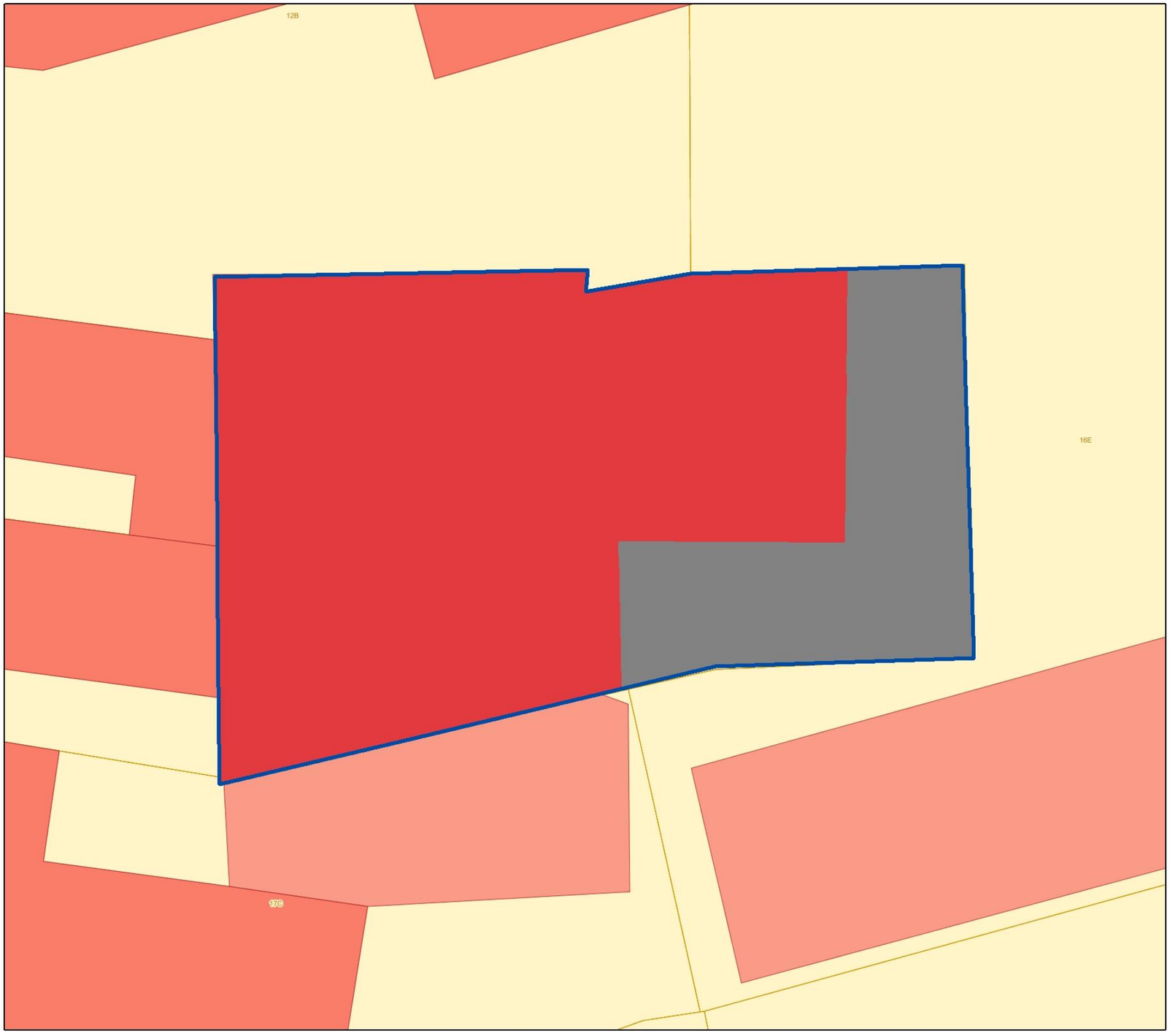
© AGIV

Legende

- Projectgebied
- Verharding
- Bebouwing
- Houten structuur
- Vijver

N

0 6,5
Meter

2 Bureauonderzoek

2.1 Archeologische voorkennis

Binnen het onderzoeksgebied is tot op heden nog geen archeologisch (voor)onderzoek met ingreep in de bodem uitgevoerd. In de ruimere omgeving van het projectgebied zijn wel een aantal CAI-meldingen terug te vinden die in de databank van de Centraal Archeologische Inventaris (CAI) zijn opgenomen. Deze meldingen geven zicht op een archeologisch verleden in het gebied en worden besproken in *§3.4 Archeologische situering van het projectgebied*.

2.2 Aanleiding van het onderzoek

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van een geplande stedenbouwkundige vergunningsaanvraag waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 100m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 300m² of meer bedraagt en het projectgebied zich binnen een vastgestelde archeologische zone bevindt. De initiatiefnemer is daarom verplicht een bekrachtigde archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag.

2.3 Doel van het onderzoek

Deze archeologische nota heeft tot doel om door middel van de bestaande archeologische, geografische, geologische, en historische bronnen de mogelijkheid tot het aantreffen van archeologisch waardevolle sites binnen het projectgebied te onderzoeken. Aan de hand van de verzamelde informatie wordt vervolgens een programma van maatregelen opgesteld met het doel de archeologische kennis te bewaren voor de volgende generaties.

Volgende onderzoeksvragen worden in deze archeologienota behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied?
- Zijn er archeologische sites met relevante cultuurhistorische waarde gekend op of in de omgeving van het onderzoeksgebied?
- Hoe evolueerde het historisch landgebruik van het onderzoeksgebied?
- Hoe evolueerde de historische bebouwing van het onderzoeksgebied?

- Wat is de potentiële impact van de geplande werken op het cultuurhistorisch en archeologisch erfgoed?
- Levert het huidige bronnenmateriaal voldoende informatie op? Zo neen, is er een vervolgonderzoek nodig en welke methode levert de meeste informatie op?

2.4 Huidige situatie projectgebied

Momenteel ligt het onderzoeksgebied achterliggend op het perceel en wordt het ingenomen door een schuur met bijhorende overdekte garage achteraan. De oppervlakte van deze schuur bedraagt ca. 83m². De overdekte garage ca. 52m².

2.5 Beschrijving geplande werken

Voorafgaand aan de geplande werken zullen zowel de bestaande schuur als de bestaande overdekte garage gesloopt worden. Hierop volgend zullen twee tuinen aangelegd worden omgeven door een scheidingsmuur. Naast elke tuin wordt een pad in betonklinkers aangelegd. Ten oosten van deze tuinen zal een overdekte parkeergarage gebouwd worden over een oppervlakte van ca. 61.5m². waar voorzien wordt voor het onderbrengen van twee personenwagens en een fietsenstalling. Deze garage zal gefundeerd worden door middel van een zoolfundering waarbij kan aangenomen worden dat deze tot op vorstvrije diepte zal reiken. De vloer zal eveneens in de vorm van betonklinkers aangelegd worden. De meest zuidelijk gelegen tuin kent een infiltratievoorziening met een inhoud van 1800 liter en een totale oppervlakte van 4.8m²[1].

Voor een inplantingsplan van de geplande toestand wordt verwezen naar onderstaande plannen evenals een grote detail in bijlage.

[1] *Info meegedeeld door opdrachtgever*

2.6 Randvoorwaarden

Omwille van de aanwezigheid van de huidige structuren is het fysisch onmogelijk om eventueel verder onderzoek met ingreep in de bodem uit te voeren voorafgaand aan het verkrijgen van de stedenbouwkundige vergunning.

2.7 Werkwijze

Dit bureauonderzoek heeft tot doel de aanwezigheid en de bewaringstoestand van de archeologische resten binnen het projectgebied in te schatten, alsook de impact van de geplande werken op het aanwezige archeologische erfgoed. Op basis van de verworven kennis kunnen concrete aanbevelingen geformuleerd worden voor een eventuele verdere prospectie-/opgravingsstrategie. De archeologische verwachting van het projectgebied wordt gebaseerd op gekende geologische, landschappelijke, archeologische, historische en geografische bronnen. Hiervoor wordt beroep gedaan op gekende literatuur, de Centraal Archeologische Inventaris, het Geoportaal van Onroerend Erfgoed en de Databank Ondergrond Vlaanderen. Dit alles wordt vervolgens samengelegd met topografische kaarten, recente luchtfoto's, kadasterkaarten en plannen van de gekende/geplande toestand.

Overzicht geconsulteerde kaarten:

- Onderzoeksgebied:
  - Inplantingsplan huidige toestand
  - Inplantingsplan geplande toestand
  - Doorsnede bestaande toestand
  - Doorsnede nieuwe toestand
- Geografische/geo (morfo)logische en bodemkundige situering:
  - Topografische kaart
  - Orthofoto
  - Kadasterkaart
  - Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II
  - Tertiair geologische kaart
  - Quartair geologische kaart
  - Bodemtypekaart
  - Potentiële bodemerosiekaart
  - Erosiegevoeligheidskaart

- Bodemgebruiksbestand
- Gewestplan

- Historische situering:
  - Gravure van Vorsterman 1667
  - Kaart van Ferraris, 1777
  - Atlas der Buurtwegen, 1840
  - Kaart van Vandermaelen, 1846-1854
- Archeologische situering:
  - Geoportaal Centraal Archeologische Inventaris
  - Inventaris Onroerend Erfgoed

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

TURNHOUT - PATERSSTRAAT

Plannr. 3a
Inplantingsplan bestaande toestand

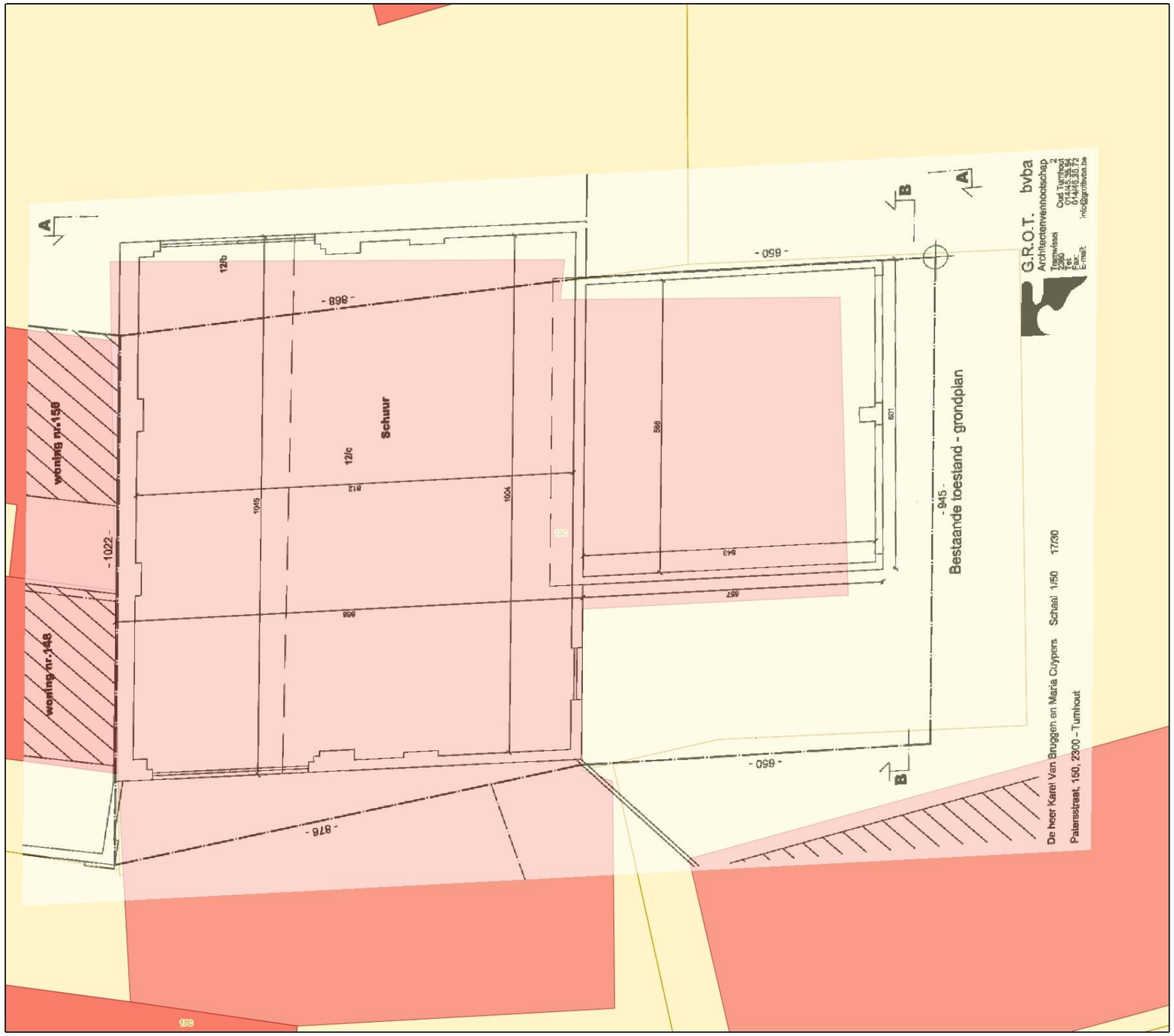
2017E113 01/06/2017

© AGIV, opdrachtgever

Legende

N

0 5.5
Meter

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

TURNHOUT - PATERSSTRAAT

Plannr. 3b
Inplantingsplan geplabde toestand

2017E113 01/06/2017

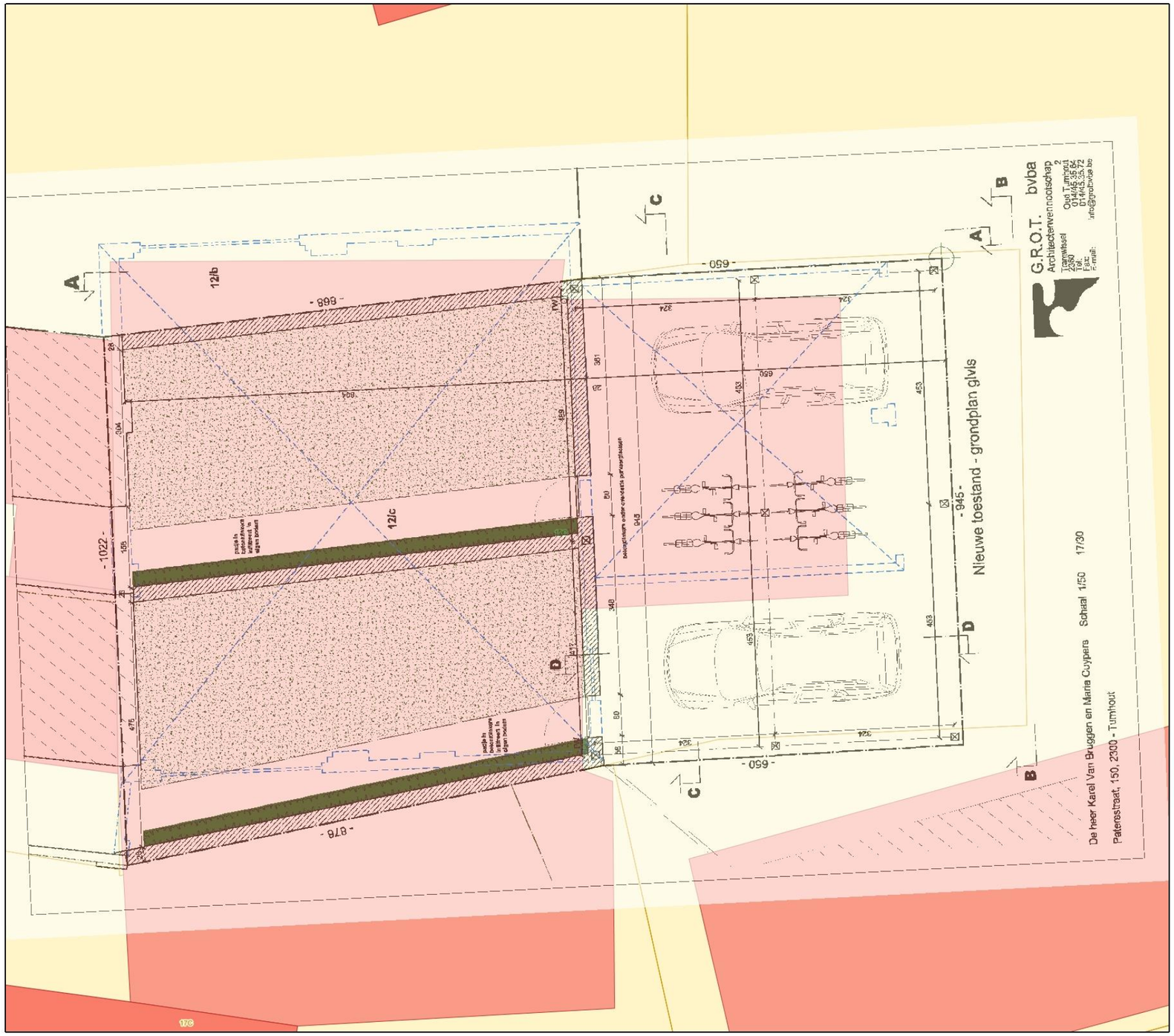
© AGIV, opdrachtgever

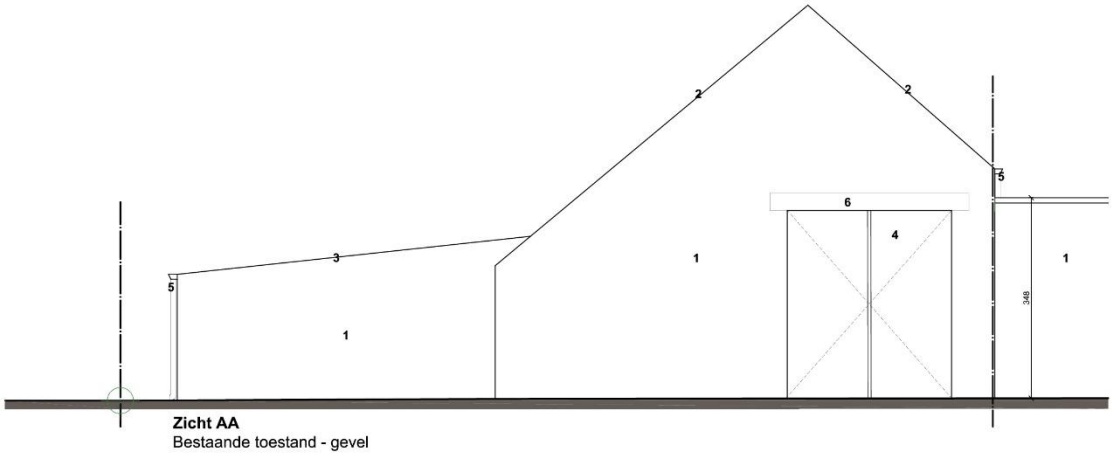
Legende

- referentiepunt
- bestaande muren
- nieuwe metselwerk
- te slopen
- fundering
- gras
- beplanting

N

0 5.5
Meter

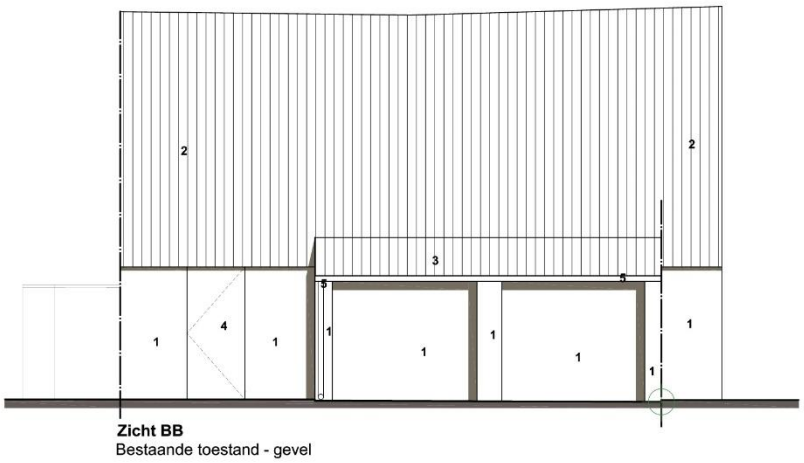

Zicht AA
Bestaande toestand - gevel

De heer Karel Van Bruggen en Maria Cuypers Schaal 1/50 17/30

Patersstraat, 150, 2300 - Turnhout

G.R.O.T. bvba
Architectenvennootschap
Tramwissel 2
2380 Oud Turnhout
Tel: 014/45.35.64
Fax: 014/45.35.72
E-mail: info@grotbvba.be

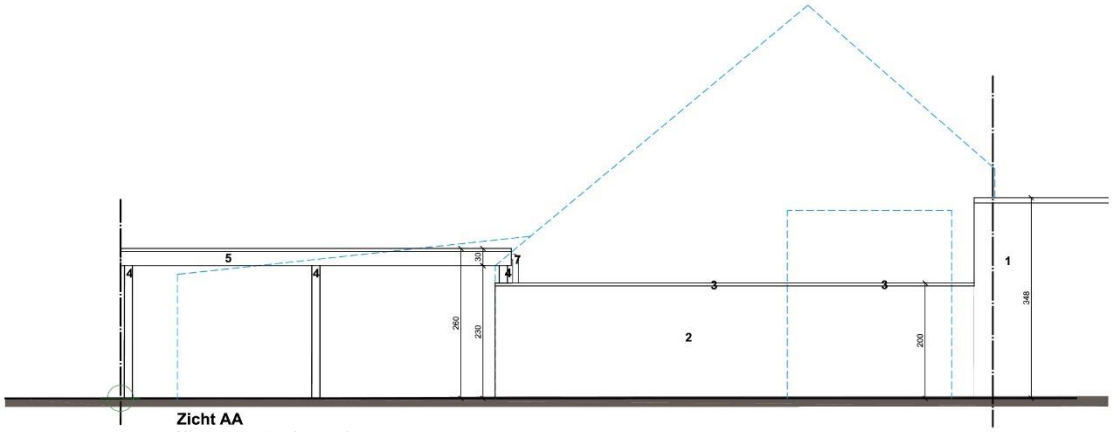

Zicht BB
Bestaande toestand - gevel

De heer Karel Van Bruggen en Maria Cuypers Schaal 1/50 17/30

Patersstraat, 150, 2300 - Turnhout

G.R.O.T. bvba
Architectenvennootschap
Tramwissel 2
2380 Oud Turnhout
Tel: 014/45.35.64
Fax: 014/45.35.72
E-mail: info@grotbvba.be

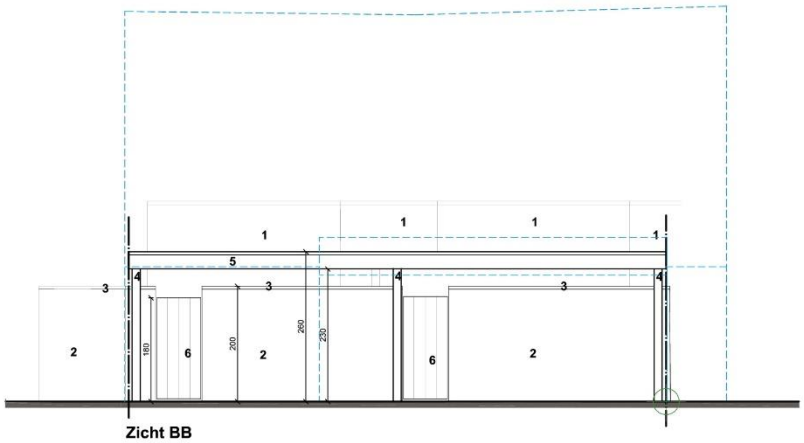

Zicht AA
Nieuwe toestand - gevel

De heer Karel Van Bruggen en Maria Cuypers Schaal 1/50 17/30

Patersstraat, 150, 2300 - Turnhout

G.R.O.T. bvba
Architectenvennootschap
Tramwissel 2
2380 Oud Turnhout
Tel: 014/45.35.64
Fax: 014/45.35.72
E-mail: info@grotbvba.be

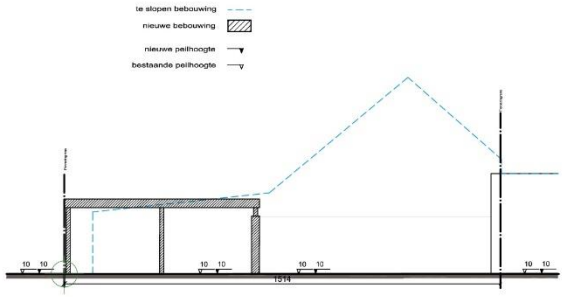

Zicht BB
Nieuwe toestand - gevel

De heer Karel Van Bruggen en Maria Cuypers Schaal 1/50 17/30

Patersstraat, 150, 2300 - Turnhout

G.R.O.T. bvba
Architectenvennootschap
Tramwissel 2
2380 Oud Turnhout
Tel: 014/45.35.64
Fax: 014/45.35.72
E-mail: info@grotbvba.be

Terreinprofiel AA

De heer Karel Van Bruggen en Maria Cuypers Schaal 1/100 17/30

Patersstraat, 150, 2300 - Turnhout

G.R.O.T. bvba
Architectenvennootschap
Tramwissel 2
2380 Oud Turnhout
Tel: 014/45.35.64
Fax: 014/45.35.72
E-mail: info@grotbvba.be

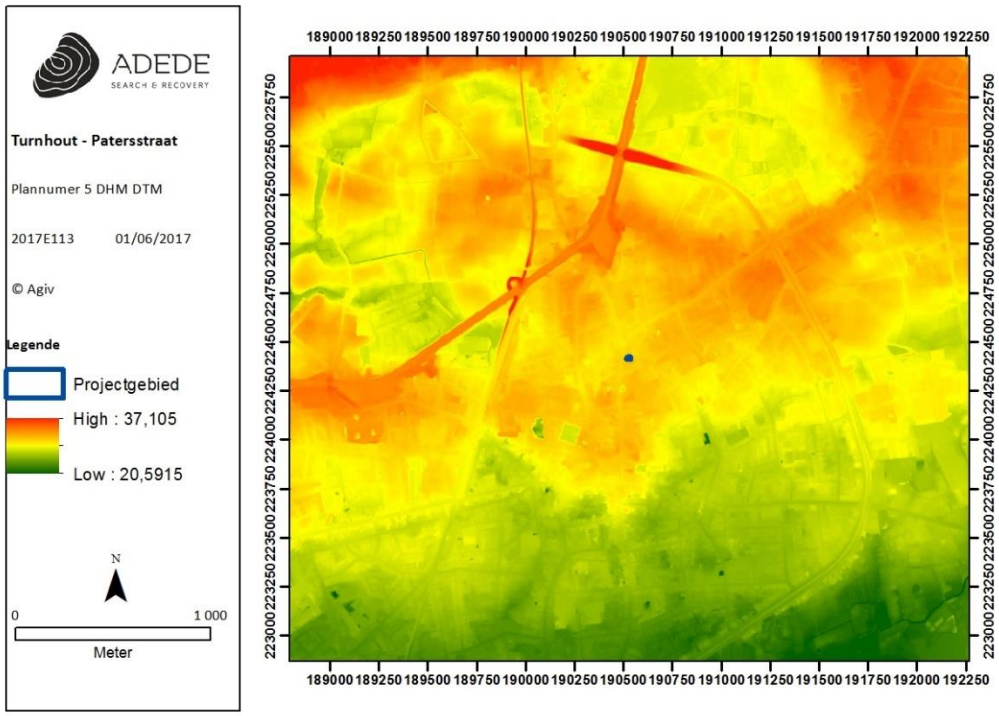
3 Assessmentrapport

3.1 Landschappelijke situering van het onderzoeksgebied

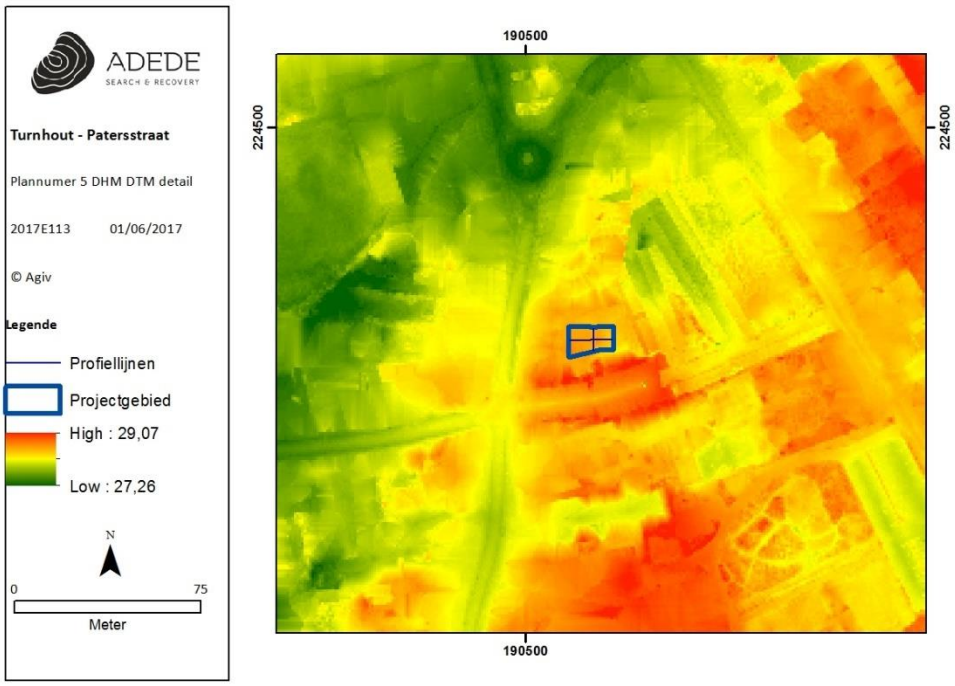
Het onderzoeksgebied ligt aan de Patersstraat, een straat die vanuit het historisch centrum naar het noorden loopt. Turnhout ligt op de rand van de Noorderkempen in de provincie Antwerpen en is gekend als de Kempische laagvlakte die doorloopt tot op Nederlands grondgebied. Het gebied ligt tussen het Limburgs plateau in het oosten en de Scheldepolders in het westen. Binnen de zone aan de Scheldepolders loopt een talud die gekend is onder de naam, 'Brabantse wal'. De Scheldepolders zijn gekenmerkt door een open en vlak landschap met verspreide bewoning terwijl het landschap op de Kempische laagvlakte meer gesloten is met een meer geconcentreerde bewoning. Het talud lijkt daarin de grens te zijn die deze twee gebieden van elkaar scheidt. De vorming van het talud dateerde uit het Midden-Pleistoceen als gevolg van fluviatiele processen vanuit het Scheldebekken. De overgang naar het Limburgs plateau is veel minder uitgesproken. Dit Limburgs plateau sluit aan op het Schelde-Nete bekken en het Maasbekken. De morfologie van de Kempische laagvlakte wordt bepaald door dit waterscheidingsvlak ten gevolge van deze bekkens. Dit waterscheidingsvlak buigt af ter hoogte van Westmalle naar het noorden om zo het talud van de Scheldepolders te bereiken.[2] Hier wordt de microcuesta van de Kempen gevormd met een reliëf variërend van 30 – 35m TAW. De cuestarug daalt af naar het noorden. De randhelling of het cuestafront wordt gevormd door de duidelijke grens van het kleiige facies van de groep van de Kempen[3].

Het onderzoeksgebied zelf bevindt zich op een gemiddelde hoogte van 28,5m TAW en kent, bepaald door het relatief kleine oppervlak, een vlak reliëf.

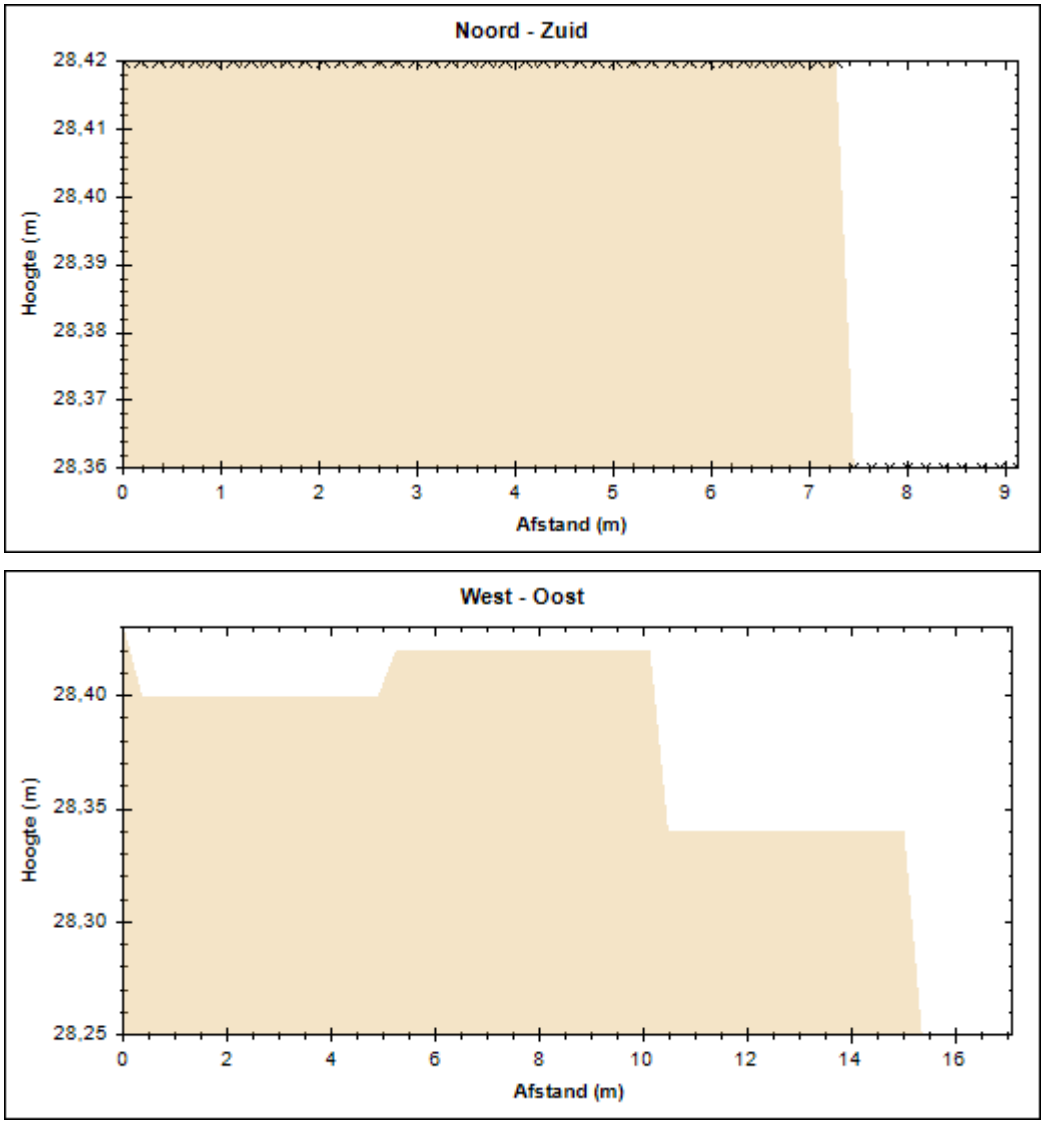
[2] *Bogemans, 2005, pg. 6*
[3] *Bogemans, 2005, pg.6*

Figuur 1. Situering van het projectgebied op het DHMVII, digitaal terreinmodel 1m.

Figuur 2. Situering van het projectgebied op het DHMVII, digitaal terreinmodel 1m (detail).

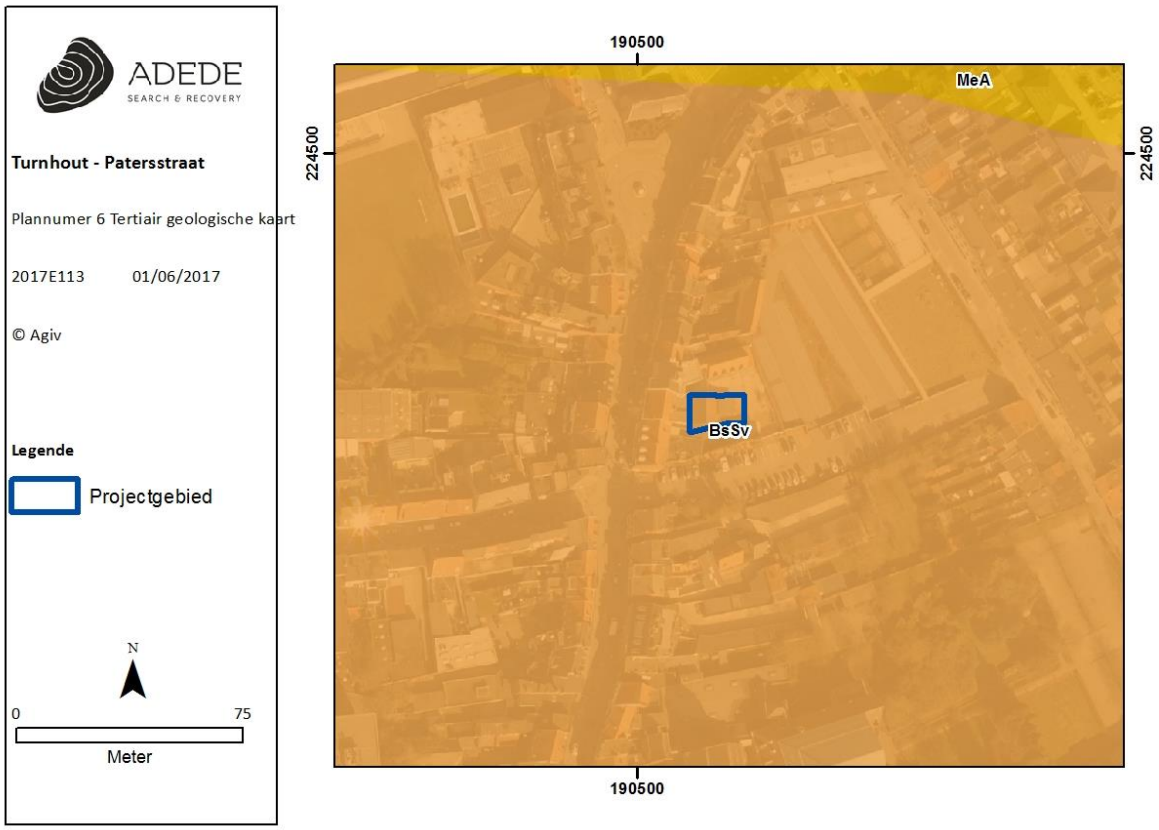
Figuur 3. Hoogteprofielen van het projectgebied.

3.2 Geo(morfo)logische en bodemkundige situering van het onderzoeksgebied

3.2.1 Tertiair geologisch

De tertiair geologische kaart (1:50.000) geeft de lithologie van de afzettingen onder de quartaire afzettingen weer. Ter hoogte van het volledige onderzoeksgebied is het **Lid van Schorvoort**[4] (BsSv) terug te vinden. Dit lid vormt een witgrijze, kwartsrijke, weinig glauconiet- en glimmerhoudende, fijne zandlaag. Het lid van Schorvoort maakt deel uit van de Formatie van Brasschaat. De formatie wordt verder opgedeeld in 3 leden (van oud naar jong): het Lid van Malle, Schorvoort en Hemeldonk.

[4] *Bogemans F., 2007, Toelichting bij de quartairgeologische kaart, kaartblad 8, Turnhout, Vrije Universiteit Brussel, Brussel.*

Figuur 4. Situering van het projectgebied op de tertiair geologische kaart.

3.2.2 Quartair geologisch

Het volledige onderzoeksgebied is gesitueerd in eenzelfde quartaire afzetting, met name **profieltype 22**. Bij dit profieltype[5] zijn er geen Holocene en/of Tardiglaciale afzettingen bovenop de Pleistocene sequentie. De opbouw van dit profieltype is als volgt: **G(f)***VPt,p-Te*: Dit zijn getijdenafzettingen (estuariene afzettingen) met mogelijke intercalatie van fluviatiele en eolische afzettingen. De afzettingen dateren van het Vroeg-Pleistoceen volgens de Noordwest-Europese classificatie en van het Tertiair volgens de internationale stratigrafische commissie. **G(f,e)***VPt,p-Te*: Deze karteereenheid is gelijkaardig aan de onderliggende, met meer eolische afzettingen. Gevolgd door **E***LPw en/of* **H***Q*: Dit zijn eolische afzettingen (zand tot silt) van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) of mogelijk Vroeg-Holoceen. In het zuidelijke gedeelte van Vlaanderen bestaan deze afzettingen voornamelijk uit silt (loess) en in de meer noordelijke en centrale delen van Vlaanderen, waar het onderzoeksgebied zich

[5] *Bogemans F., 2005, Legende overzichtskaart quartairgeologie Vlaanderen, Vrije Universiteit Brussel, Brussel.*

bevindt, zijn deze opgebouwd uit zand tot zandleem. Anderzijds kunnen er eveneens hellingsafzettingen van het quartair aanwezig zijn.

Figuur 5. Situering van het projectgebied op de tertiair geologische kaart.

3.2.3 Bodem

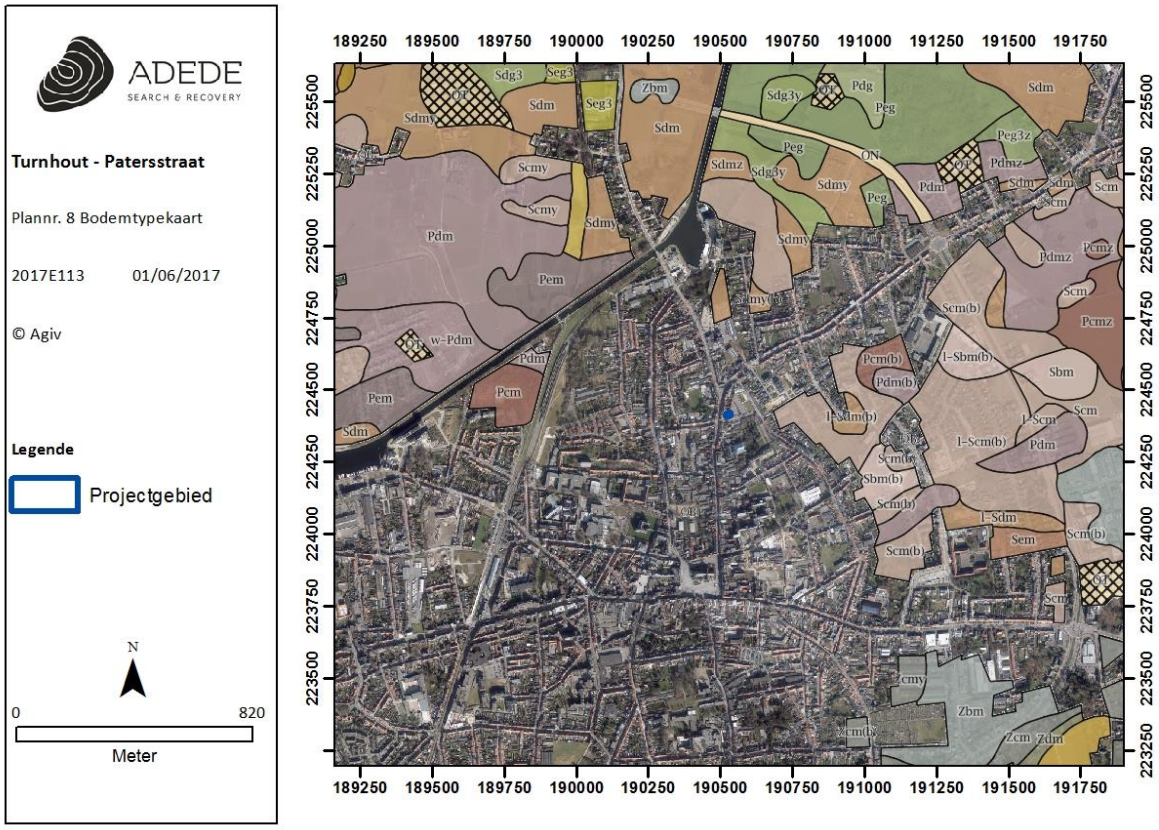
In dit hoofdstuk worden achtereenvolgens de bodemtypekaart, potentiële bodemerosiekaart, erosiegevoeligheidskaart en het bodemgebruiksbestand besproken.

3.2.3.1 Bodemtypekaart

Op de bodemtypekaart wordt ter hoogte van het onderzoeksgebied '**OB**' als bodemtype teruggevonden. Soms wordt het bodemprofiel door het ingrijpen van de mens gewijzigd of vernietigd

(kunstmatige gronden). De bodems in de bebouwde zone zijn voorbeeld van. Verder van het onderzoeksgebied vinden we andere bodemtypes:

- **L-Scm(b)**: Dit zijn matig droge lemige zandbodems met een dikke antropogene humus A horizont. Deze matig droge plaggengronden hebben een humusdek dat meer dan 60 cm dik is, dat rust op een begraven profiel (meestal een Podzol). Het humusgehalte van het plaggendek ligt tussen 4 en 5%. De roestverschijnselen komen voor tussen de 60 en 90 cm.
- **Sdm**: Deze plaggengronden zijn matig natte bodems met een hoge voorjaarswaterstand. De zomerwaterstand is optimaal. Het overtollige water moet in het voorjaar afgeleid worden door middel van greppels die rechtstreeks in verbinding staan met sloten langs de kavels.

Figuur 6. Situering van het projectgebied op de bodemtypekaart.

3.2.3.2 Potentiële bodemerosie

De potentiële bodemerosie per perceel houdt rekening met onder meer het bodemtype, de hellingsgraad en de hellingslengte van het perceel. Het houdt echter geen rekening met het huidige

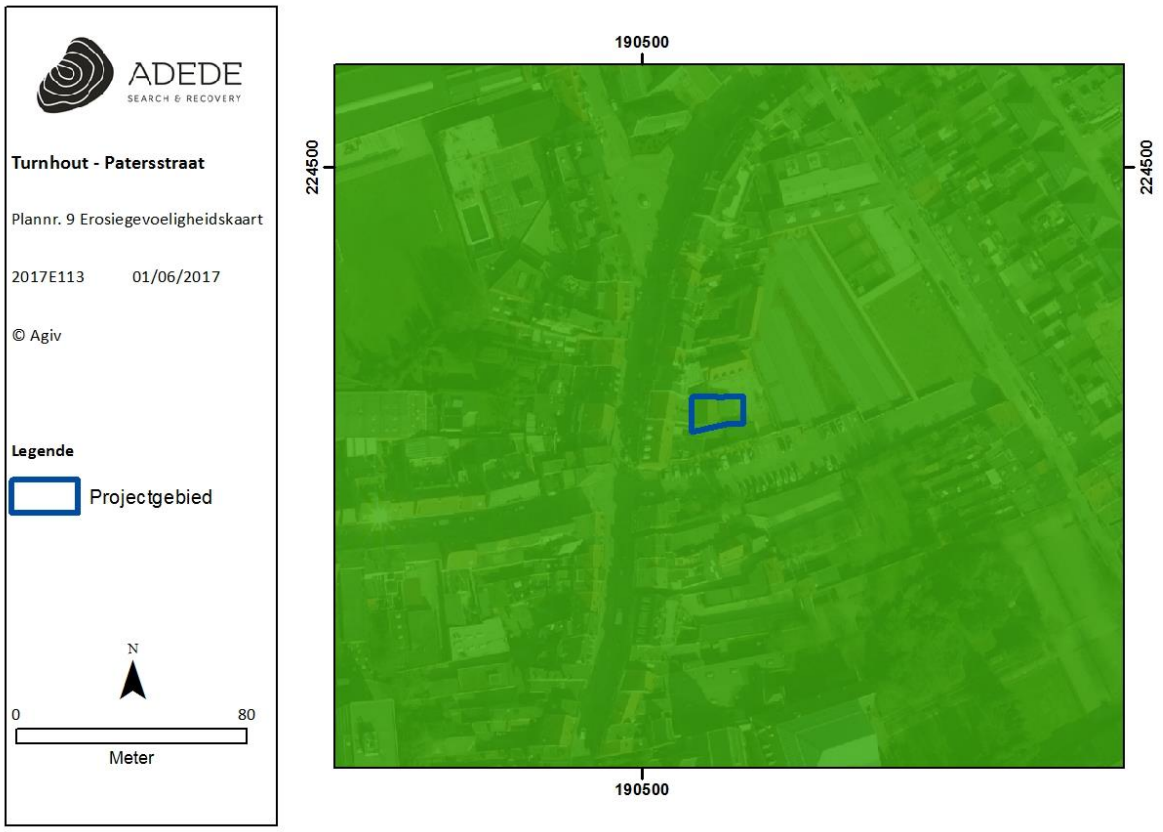
landgebruik. Ter hoogte van het onderzoeksgebied zijn er geen waarden terug te vinden, maar in een straal van 50 m is de totale potentiële erosie verwaarloosbaar.

Figuur 7. Situering van het projectgebied op de potentiële bodemerosiekaart.

3.2.3.3 Erosiegevoeligheid

Ook op deze kaart wordt het onderzoeksgebied weergegeven met een zeer lage erosiegevoeligheid.

Figuur 8. Situering van het projectgebied op de erosiegevoeligheidskaart.

3.2.3.4 Landgebruik

Om het landgebruik ter hoogte van het onderzoeksgebied na te gaan werd gebruikt gemaakt van het bodemgebruiksbestand, opname 2001. Hierop valt te zien dat het onderzoeksgebied als volgt gekarteerd staat:

- **Andere bebouwing**: Bij dit landgebruik is het grootste deel van het gebied bedekt door structuren zoals gebouwen, wegen en artificiële oppervlakten met groene oppervlakten en stukken open bodem. Standaard is tussen 30 en 80% van deze bodem verhard.

Figuur 9. Situering van het projectgebied op het bodemgebruiksbestand.

3.2.3.5 Gewestplan

Op het gewestplan situeert het onderzoeksgebied zich in woninggebied (donkerrood).

Figuur 10. Situering van het projectgebied op het gewestplan.

3.3 Historische situering van het onderzoeksgebied

3.3.1 Algemene historische situering

Toponymisch gezien kan de benaming Turnhout opgesplitst worden in 2 stukken. De naam is afgeleid van het woord 'Turn' wat toren betekent en 'Holt' wat bos betekent.

Prehistorische vondsten in Turnhout zijn schaars: enkele bewerkte vuurstenen uit het Mesolithicum, uit de bronstijd grafheuvels met de vondst van de zogenaamde "Drakensteinurnen" bij de Filipkensvijver, enkele kleine bronzen voorwerpen zoals pijlpunten, een armband, ... en uit de ijzertijd een grote begraafplaats op het Looi. Uit de Romeinse tijd rest een kruikje, opgegraven op de Kastelein, en enkele munten[6].

De eerste Hertog van Turnhout was Godfried I, in 1106. In 1109 of 1110 is er al sprake van een burcht. Het is wachten tot ten minste de 13e eeuw eer Turnhout de vorm kreeg van een

[6] *Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Turnhout, Inventaris Onroerend Erfgoed [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/120755 (geraadpleegd op 18 januari 2017).*

middeleeuwse stad. Hoewel het hierbij de stadsrechten verwierf, heeft Turnhout nooit een omwalling gekend en steeds als 'open' stad gefungeerd. Naar het einde van de 16e eeuw was een groot deel van Turnhout opgetrokken in steen ten gevolge van de bloeiende wol en lakenhandel die voor welvaart voor de stad zorgde[7].

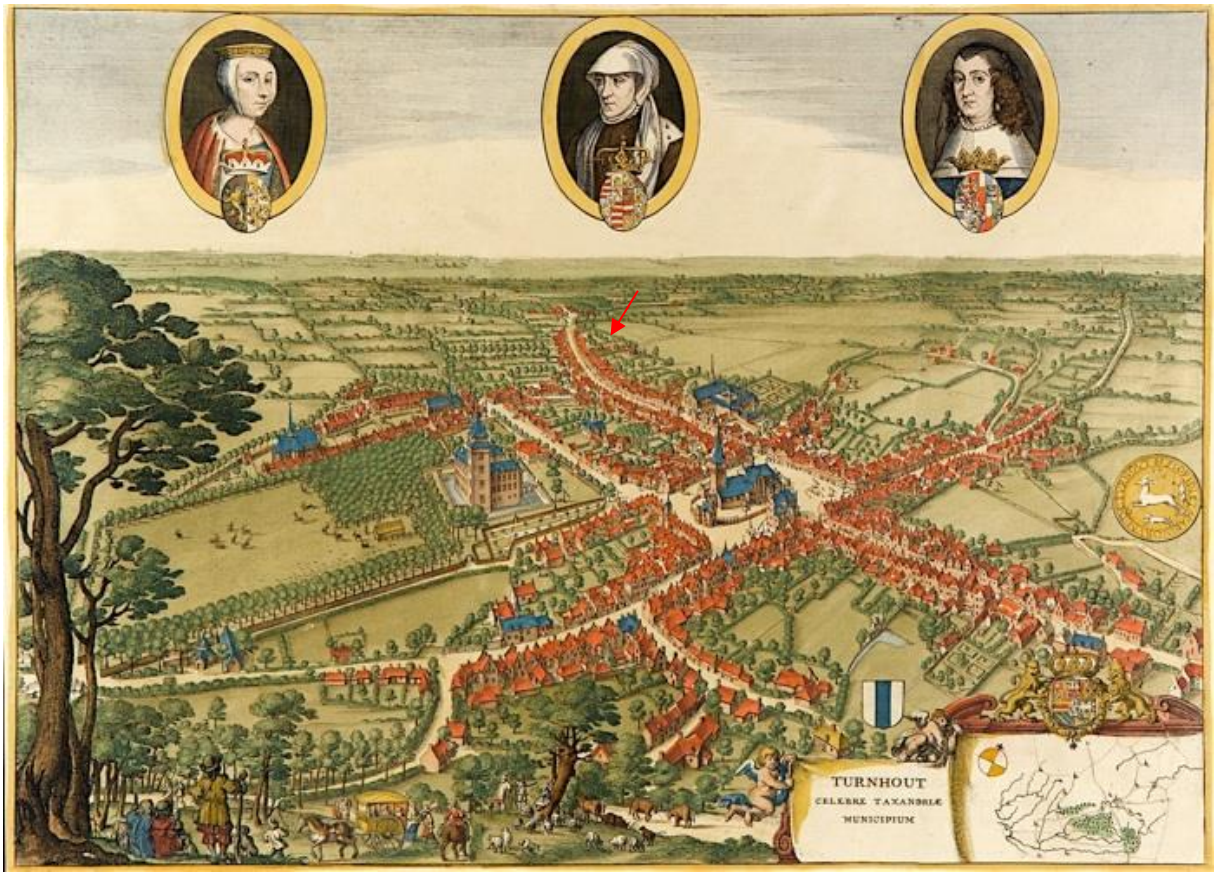
Het onderzoeksgebied heeft steeds aan de rand van de stadskern gelegen. Daarom dient de landelijke geschiedenis meer in detail bekeken te worden. Uit de volle middeleeuwen zijn enkele kleine landelijke gehuchten gekend. Het betreft hier twee erven die verschillende generaties in gebruik bleven en bij elkaar stonden. Vanaf de 13e eeuw ontstonden er grotere gehuchten met tientallen erven die bij elkaar lagen[8]. Er ontstonden grote akkers in de omgeving die door middel van plaggen werden opgehoogd om de schrale zandgronden vruchtbaarder te maken, het terrein te nivelleren en depressies te dempen[9]. De tachtig jarige oorlog bracht een einde aan deze voorspoed waarbij de stad onderhevig was aan plunderingen en epidemieën zoals het gehele grensgebied van de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden.

3.3.2 Historisch kaartmateriaal

3.3.2.1 Gravure van Vorsterman (1667)

Deze gravure geeft een stadszicht weer van Turnhout waarop het niet mogelijk is uitspraken te doen ivm. Het onderzoeksgebied. Wel wordt duidelijk aan de hand van deze kopergravure dat het stratenpatroon in Turnhout onveranderd is gebleven tot aan de 20e eeuw. Centraal op de gravure en in het midden van het plein staat de Sint-Pieters Kerk. Van Noord naar zuid loopt de Patersstraat waarbij het onderzoeksgebied aan het einde hiervan voorkomt. De locatie kan slechts bij benadering weergegeven worden[10].

[7] Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Turnhout, Inventaris Onroerend Erfgoed [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/120755 (geraadpleegd op 18 januari 2017).
[8] https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/12062
[9] Delaruelle & Tops 2012, pg 34-49.
[10] http://www.turnhout3d.be/Gravure.html

Figuur 11. Situering van het projectgebied op de gravure van Vorsterman

3.3.2.2 Kaart van Ferraris (1771 – 1778)

In opdracht van Keizerin Maria-Theresia en Keizer Jozef II werden de Oostenrijkse Nederlanden voor het eerst grootschalig en systematisch topografisch gekarteerd. 275 uiterst gedetailleerde topografische kaarten werden geklasseerd volgens bundels en vergezeld van een beschrijvende tekst. Dit alles gebeurde onder leiding van generaal Joseph-Jean-François Graaf de Ferraris (1726-1814). Het resultaat was een Kabinetskaart in drie exemplaren. Het exemplaar, bestemd voor de Oostenrijkse gouverneur Karel van Lotharingen, is heden in bezit van de Koninklijke Bibliotheek Albert I te Brussel. De andere exemplaren bevinden zich in het Rijksarchief in Den Haag en het *Kriegsarchiv* te Wenen.[11]

Onderstaande kaart is de oudste beschikbare kaart met groot detail. Hier wordt het onderzoeksgebied weergegeven binnen een situatie die sterk vergelijkbaar is met de huidige

[11] *http://www.ngi.be/Common/ferraris_nl.pdf*

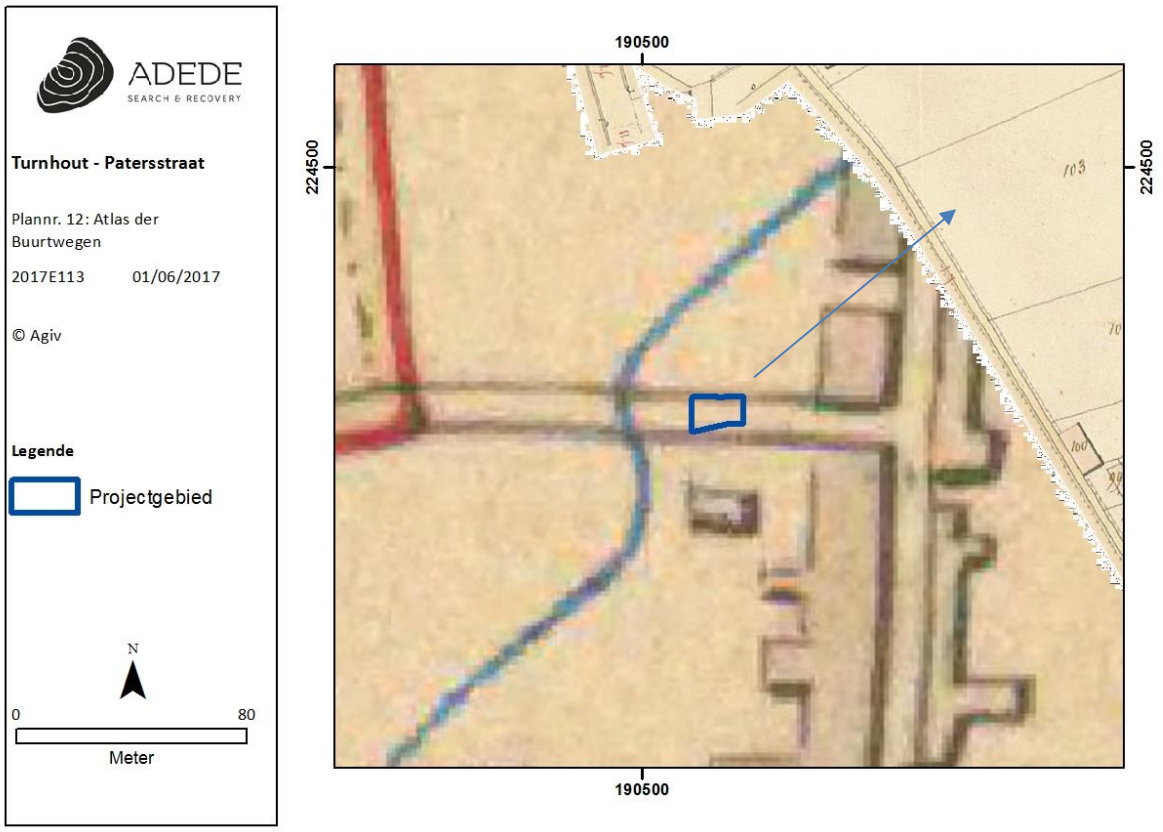
achterliggend aan de Patersstraat en waarbij een deel van de achterliggende bebouwing, parallel georiënteerd aan de eerder vernoemde straatzijde, het onderzoeksgebied doorsnijdt ter hoogte van de bestaande schuur.

Figuur 12. Situering van het projectgebied op de kaart van Ferraris.

3.3.2.3 Atlas der Buurtwegen (1840)

De Atlas der Buurtwegen is voor deze situatie niet relevant omwille van een foutieve projectie ten opzichte van de werkelijke situatie. In werkelijkheid zou het meer ten noordoosten moeten gesitueerd worden, maar het andere kaartblad geeft een verschillende situatie weer. Concreet is het onderzoeksgebied niet gekarteerd.

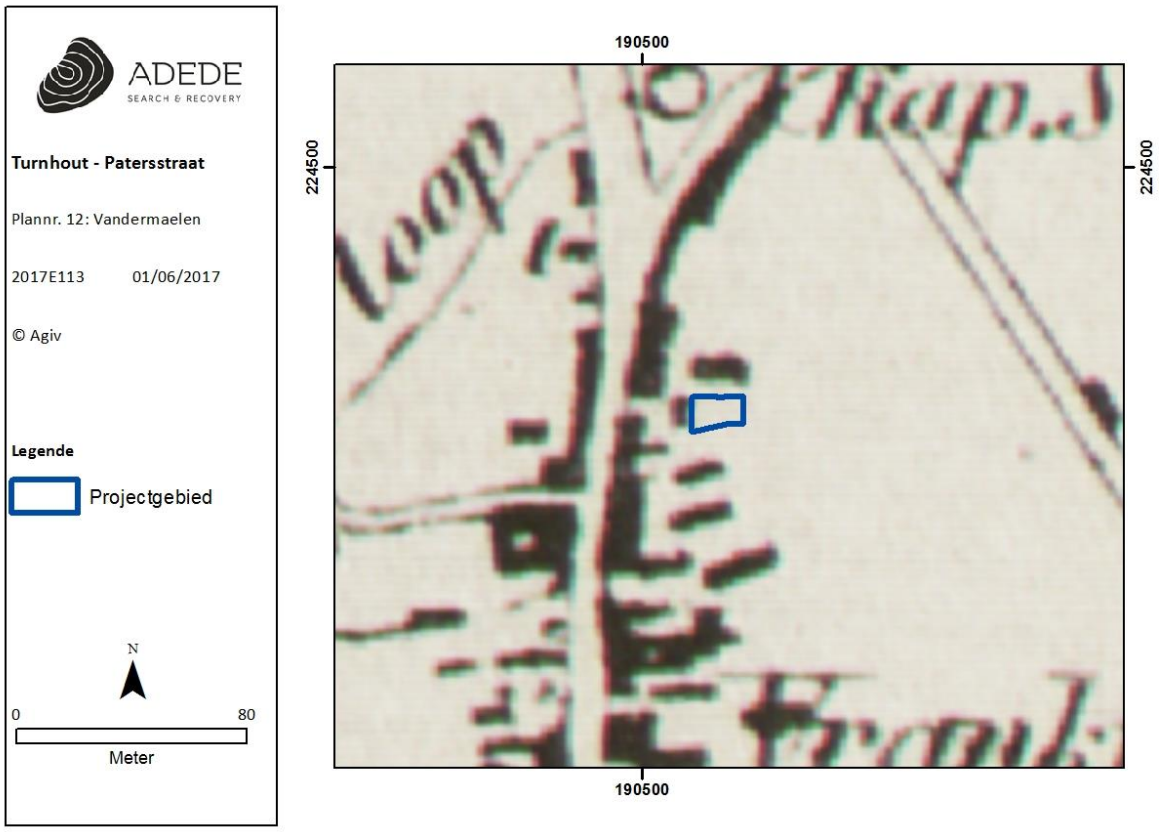
Figuur 13. Situering van het projectgebied op de Atlas der Buurtwegen.

3.3.2.4 Topografische kaart van Vandermaelen (1846 – 1854)

Philippe Vandermaelen (1795-1869) is de stichter van het "Établissement géographique de Bruxelles". Hij publiceerde de eerste uitgave van een topografische kaart van België op metrische schaal. Voordien waren schalen grafisch, of werden ze uitgedrukt in plaatselijke maten (el, vadem, mijl, …).

Hij werkte samen met Paul Gérard, die na het vertrek van de Hollanders in 1830, in het bezit gebleven was van de punten van tweede en derde orde van de triangulatie van Erzey. Hij maakte verschillende kaarten van België op basis van dit geodetische net en volgens de gewijzigde projectie van Flamsteed.

Deze kaart lijkt een verschillende bebouwing in de directe omgeving weer te geven. Het onderzoeksgebied zou hierbij achteraan het bouwwerk liggen.

Figuur 14. Situering van het projectgebied op de kaart van Vandermaelen.

3.4 Archeologische situering van het projectgebied

Zoals eerder gesteld, zijn er binnen de contouren van het onderzoeksgebied nog geen onderzoeken en vaststellingen gebeurd. In de ruimere omgeving van de studiezone zijn wel enkele CAI melding waar te nemen. Onderstaande meldingen worden besproken in volgorde van nabijheid tot het onderzoeksgebied.

CAI Locatie 951997

Gekend in de inventaris Onroerend Erfgoed onder ID 85506[12].Het gaat hier om de unieke waarde, de Sint-Theobalduskapel. De datering van deze gotische kapel klimt op tot de 14e eeuw.

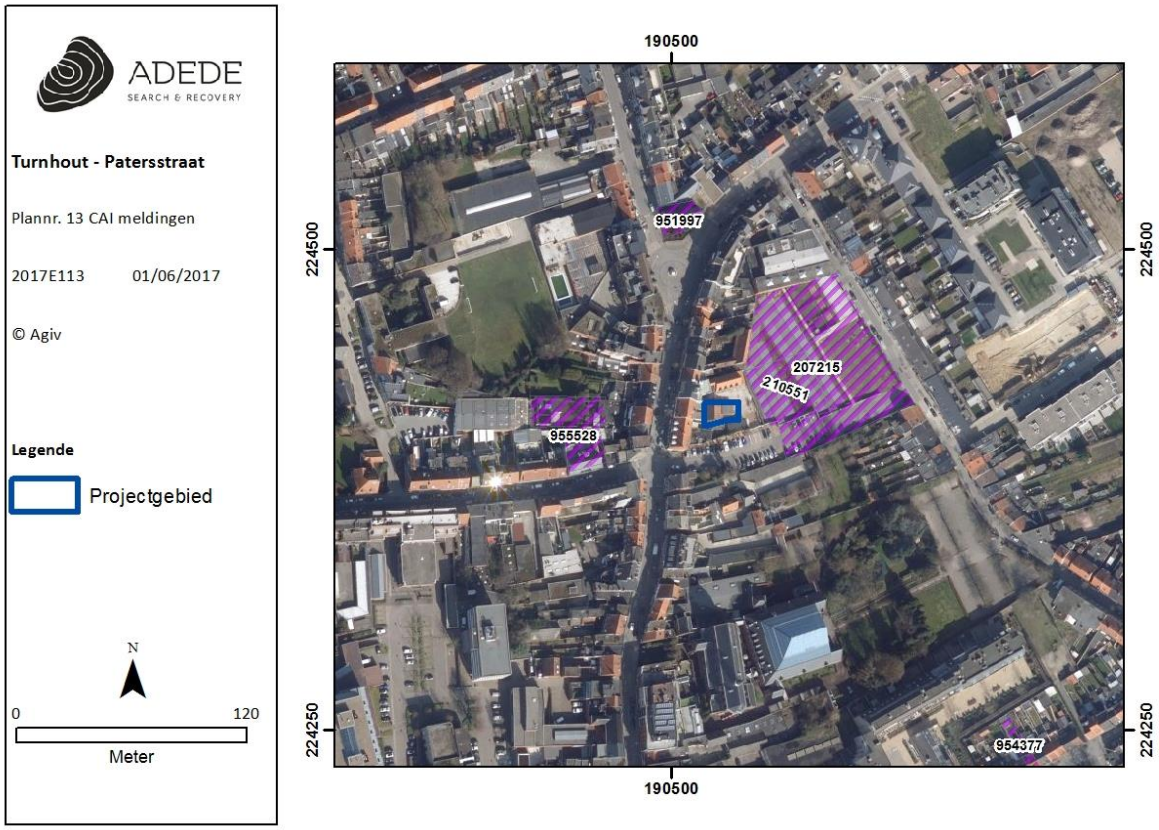
[12] *https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/85506*

CAI Locatie 955528

Op deze locatie werd in 2002, tijdens een werfcontrole een kuil met laat – en postmiddeleeuws aardewerk aangetroffen.

CAI Locatie 207215 & CAI Locatie 210551

Tijdens een vooronderzoek uitgevoerd in 2013 werd er ter hoogte van de Vredestraat een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd. Tijdens dit onderzoek kwamen verscheidene volmiddeleeuwse tot laatmiddeleeuwse kuilen, paalkuilen en een waterput aan het licht. Hierdoor ontstond er een vermoeden naar de aanwezigheid van een volmiddeleeuwse boerderij. Hierop volgend vond er een opgraving plaats binnen afgebakende zones. Tijdens deze opgraving werden er waterputten uit de vroege en late middeleeuwen vastgesteld waarbij de oudste dateren uit de volle middeleeuwen. Het ging hierbij in hoofdzaak om bijgebouwen[13]

Figuur 15. Situering van enkele CAI locaties in de omgeving van het projectgebied.

[13] *Alma X.J.F. 2015 & Delaruelle S., 2013*

4 Besluit

4.1 Besluit gespecialiseerd publiek

Archeologische waardering

Het projectgebied maakt deel uit van de historische kern van Turnhout, echter dient hier onmiddellijk opgemerkt te worden dat het eerder in de periferie ervan voorkomt dan de werkelijke kern. Aanwijzingen hiervoor zijn van verschillende aard. Zo getuigen de verschillende (voor)onderzoeken uitgevoerd in 2013 en 2015 over de aanwezigheid van een boerderij met bijgebouwen. Daarnaast valt vast te stellen op de historische kaarten dat er zich vanaf de Nieuwe Tijden hooguit een bijgebouw bevond binnen de contouren van het onderzoeksgebied. Hoewel deze kaarten hooguit een momentopname zijn, wordt er geen complexe verticale stratigrafie verwacht ter hoogte van het studiegebied. De directe en ruime omgeving werden met zekerheid geëxploiteerd en bewoond teruggaand tot de vroege middeleeuwen. Oudere periodes kennen geen specifieke verwachting, echter getuigenissen in de ruime omgeving zorgen ervoor dat deze niet kunnen uitgesloten worden. De vermoede bodem, afleidend adhv. Bodemtypes uit de omgeving geven alvast positieve indicaties naar bewaring van dergelijke sporen. Derhalve bestaat er een lage, algemene verwachting tot het aantreffen van sporen gaande van de steentijden, metaaltijden tot de Romeinse periode.

Afweging verder onderzoek

De geplande werken behelzen de sloop van de huidige schuur waarna op deze locatie tuinen zullen geïnstalleerd worden. Daarnaast wordt er achterliggend een garage voorzien over een oppervlakte van ca. 61.5m². Ongeveer de helft van deze oppervlakte wordt ingenomen door de bestaande bebouwing, ter hoogte van de geplande tuinen wordt deze zone volledig ingenomen door de huidige schuur. Bij de afweging tot het inzetten van verder archeologisch onderzoek lijkt het beperkte oppervlak hierbij doorslaggevend te zijn. Aangezien er geen complexe verticale stratigrafie verwacht wordt, is het inzetten van proefputten weinig opportuun. Het inzetten van proefsleuven evenmin, gezien het totale oppervlak dat op deze manier kan onderzocht worden zo'n 20m² bedraagt wat niet tot kenniswinst kan leiden.

Hoewel het bureauonderzoek niet ontegensprekelijk de aan- of afwezigheid van archeologische restanten binnen de contouren van het onderzoeksgebied heeft kunnen aantonen, wordt besloten dat verder onderzoek met ingreep in de bodem een laag kennisvermeerderingspotentieel in zich draagt.

Na het afwegen van de kosten die vervolgonderzoek met zich meebrengen, teruggekoppeld aan de geplande ingreep en het lage kennisvermeerderingspotentieel, besluit ADEDE bvba dat verder onderzoek niet te verantwoorden valt.

4.2 Besluit breed publiek

Binnen het onderzoeksgebied gelegen aan de Patersstraat te Turnhout wordt door de opdrachtgever de aanleg van 2 tuinen en een overdekte parkeergarage gepland. De parking zal aangelegd worden door middel van funderingen. De totale oppervlakte van deze ingrepen bedraagt ca. 185m² op een locatie waar hedendaags bebouwing in de vorm van een schuur aanwezig is.
Na het uitvoeren van een bureauonderzoek door ADEDE bvba werd geconcludeerd dat verder onderzoek en het daaruit voortvloeiende kennisvermeerderingspotentieel niet evenredig zijn met de kosten die verder onderzoek met zich meebrengt.

5 Bibliografie

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2016a: Historische stadskern van Turnhout: in Inventaris Onroerend Erfgoed [online] https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/300598 (geraadpleegd op 18 januari 2017).

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2016b: Heizijde: in Inventaris Onroerend Erfgoedhttps://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/101495 (geraadpleegd op 18 januari 2017).

BOGEMANS F. 2005a: Toelichting bij de Quartairgeologische Kaart, Kaartblad 2-8 Meerle – Turnhout, Vlaamse overheid Dienst Natuurlijke Rijkdommen, Vrije Universiteit Brussel.

BOGEMANS F. 2005b: Technisch verslag bij de opmaak van de Quartairgeologische overzichtskaart van Vlaanderen, Vlaamse overheid Dienst Natuurlijke Rijkdommen, Vrije Universiteit Brussel.

DELARUELLE S., TOPS B. 2012: Turnhout en de Grote Markt, De geschiedenis archeologisch bekeken, Brepols Publishers, Turnhout.

DELARUELLE S., VAN DONINCK J. 2012: Prospectie met ingreep in de bodem, Turnhout-Heizijde 33, 11014 TURHEI, AdAK, Turnhout.

VANACKER V., GOVERS G., VAN PEER P., VERBEEK C., DESMET J. & REYNIERS J. 2001: Using Monte Carlo

VAN RANST E., SYS C. 2000: Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (schaal 1:20 000),

https://dov.vlaanderen.be/dovweb/html/index.html

http://www.geopunt.be/

https://inventaris.onroerenderfgoed.be

https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie

http://www.ngi.be/Common/ferraris_nl.pdf

http://www.turnhout3d.be/Gravure.html

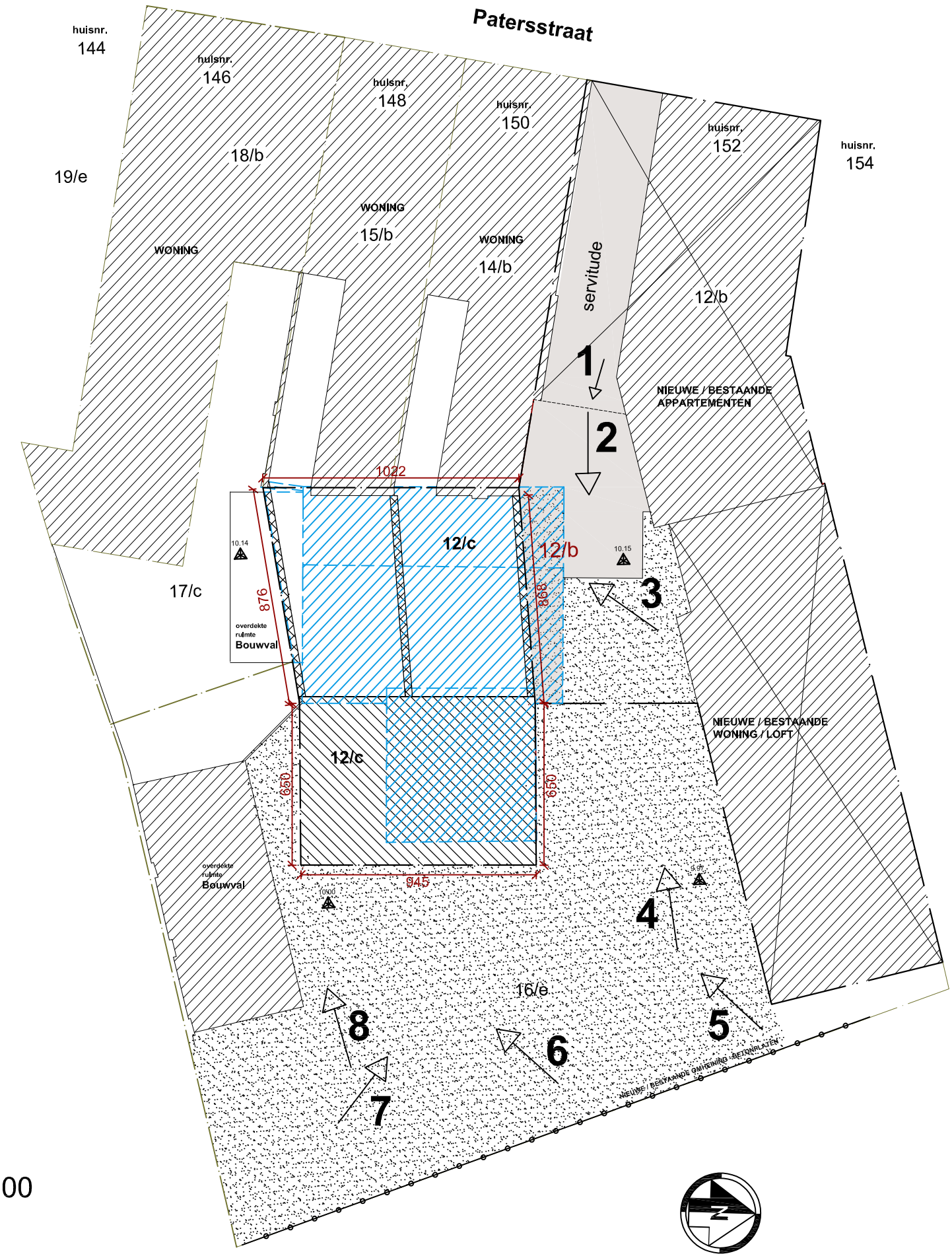
6 Lijst van plannen

0001	Topografische kaart	1:1	Digitaal	18/05/2017
0002	Orthofoto	1:1	Digitaal	18/05/2017
0003	Kadaster	1:1	Digitaal	18/05/201
0004	Verstoorde zones	1:1	Digitaal	18/05/2017
0005	Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen	1:1	Digitaal	18/05/2017
0006	Ontworpen toestand	1:1	Digitaal	18/05/2017
0007	Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen (Detail)	1:1	Digitaal	18/05/2017
0008	Tertiair Geologische Kaart	1:1	Digitaal	18/05/2017
0009	Quartair Geologische Kaart	1:1	Digitaal	18/05/2017
0010	Bodemtypekaart	1:1	Digitaal	18/05/2017
0011	Potentiële Bodemerosiekaart	1:1	Digitaal	18/05/2017
0012	Erosiegevoeligheidskaart van Vlaanderen	1:1	Digitaal	18/05/2017
0013	Landgebruik	1:1	Digitaal	18/05/2017
0014	Gewestplan	1:1	Digitaal	18/05/2017
0015	Atlas der Buurtwegen	1:1	Digitaal	18/05/2017
0016	Topografische kaart van Vandermaelen	1:1	Digitaal	18/05/2017
0017	Gravure van Vorsterman	1:1	Digitaal	18/05/2017
0018	Kaart van Ferraris	1:1	Digitaal	18/05/2017
0019	Kaart van Ferraris (detail)	1:1	Digitaal	18/05/2017
0020	CAI Meldingen	1:1	Digitaal	18/05/2017

7 Lijst van figuren

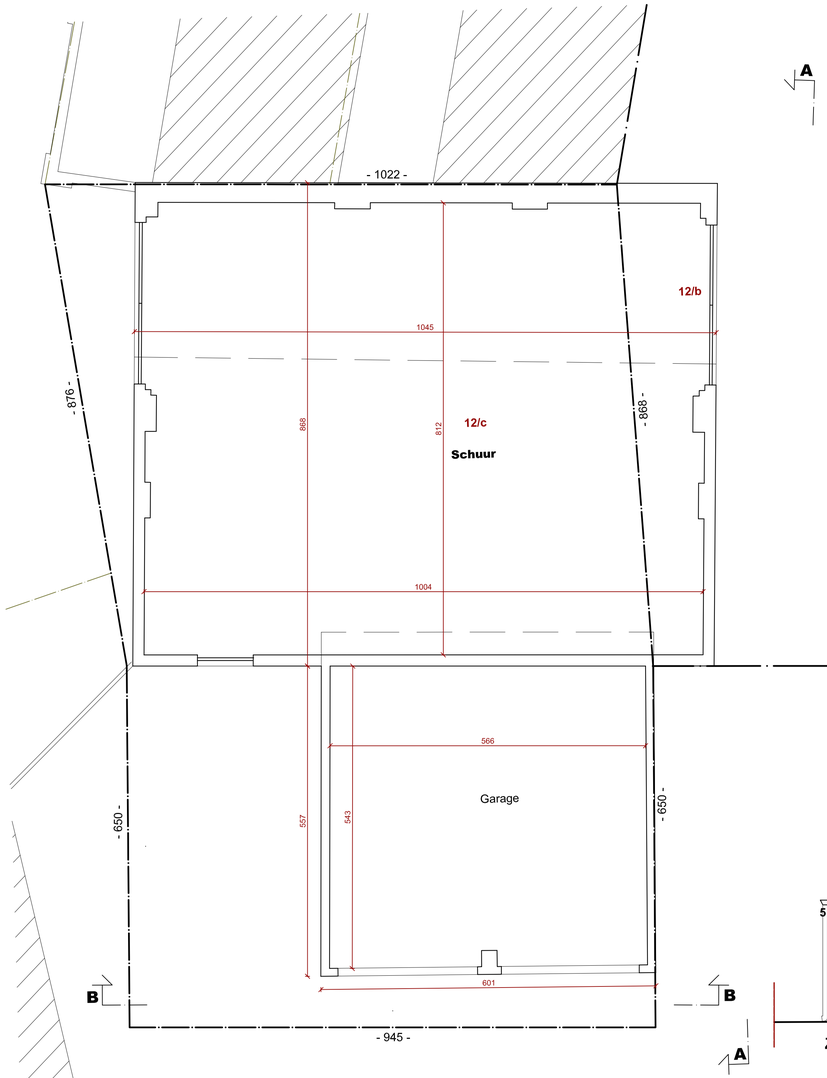
Figuur 1. Situering van het projectgebied op het DHMVII, digitaal terreinmodel 1m. ..... - 23 -
Figuur 2. Situering van het projectgebied op het DHMVII, digitaal terreinmodel 1m (detail). ..... - 23 -
Figuur 3. Hoogteprofielen van het projectgebied. ..... - 24 -
Figuur 4. Situering van het projectgebied op de tertiair geologische kaart. ..... - 25 -
Figuur 5. Situering van het projectgebied op de tertiair geologische kaart. ..... - 26 -
Figuur 6. Situering van het projectgebied op de bodemtypekaart. ..... - 27 -
Figuur 7. Situering van het projectgebied op de potentiële bodemerosiekaart. ..... - 28 -
Figuur 8. Situering van het projectgebied op de erosiegevoeligheidskaart. ..... - 29 -
Figuur 9. Situering van het projectgebied op het bodemgebruiksbestand. ..... - 30 -
Figuur 10. Situering van het projectgebied op het gewestplan. ..... - 31 -
Figuur 11. Situering van het projectgebied op de gravure van Vorsterman ..... - 33 -
Figuur 12. Situering van het projectgebied op de kaart van Ferraris. ..... - 34 -
Figuur 13. Situering van het projectgebied op de Atlas der Buurtwegen. ..... - 35 -
Figuur 14. Situering van het projectgebied op de kaart van Vandermaelen. ..... - 36 -
Figuur 15. Situering van enkele CAI locaties in de omgeving van het projectgebied. ..... - 37 -

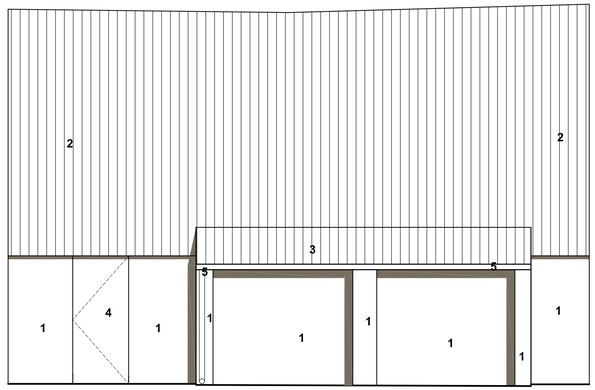
8 Bijlage

1/200

- oogpunt foto's
- bestaande bebouwing
- te slopen bebouwing
- nieuwe overdekte staanplaatsen
- bestaande verharding - betonklinkers
- braakliggend terrein
- vrijgekomen opp. (op perceel 12/b wordt afgewerkt in samenspraak met eigenaar van 146 Patersstraat (Harry Cuypers)!
- nieuwe tuinmuren
- perceelsgrens eigendom 4de afdeling, sectie R, nr 12/c
- perceelgrensen
- perceel 12/b

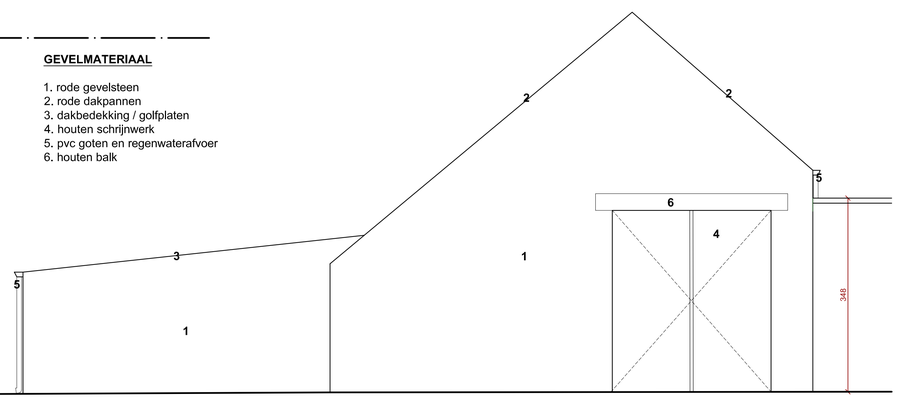

Zicht BB

GEVELMATERIAAL

1. rode gevelsteen
2. rode dakpannen
3. dakbedekking / golfplaten
4. houten schrijnwerk
5. pvc goten en regenwaterafvoer
6. houten balk

Zicht AA

bestaande muren
nieuwe metselwerk
te slopen
Perceelsgrens 12/c
Perceelsgrens 12/b

Moge alles wat waardevol is blijven en alles wat dient te veranderen een grote verbetering zijn . . .

Opdracht :

Afbreken van schuur en garage en aanleggen van tuintjes en parkeerplaatsen.

Patersstraat 150 afd. 4 R/12c
2300 Turnhout

Eigenaar :

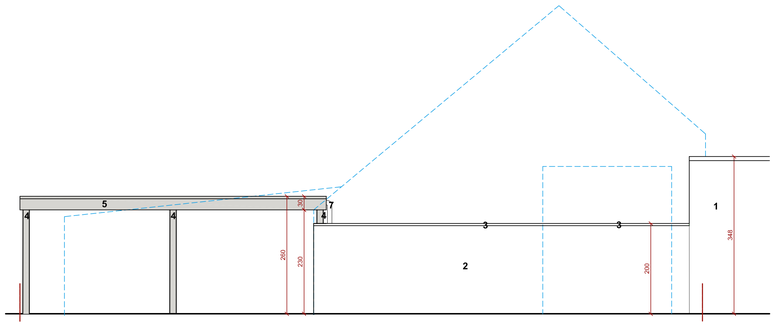
Fam. Van Bruggen - Cuypers
Patersstraat 148
2300 Turnhout

Bestaande toestand grondplan, gevels

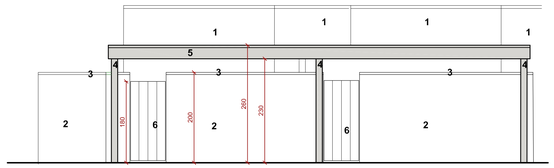
plan nr. : 1/2
datum : 17/01/2017
gewijzigd :

schaal : 1/50
afmeting plan : 90x44

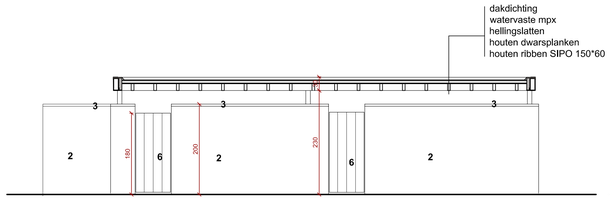
Interieurarchitect Paul Rijs bvba
Lilsedijk 22 - 2340 Beerse
Morgensterpad 9 - 8300 Knokke
tel : 014/45.24.68
info@rijs.be www.rijs.be

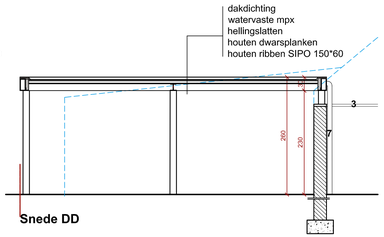
Zicht AA

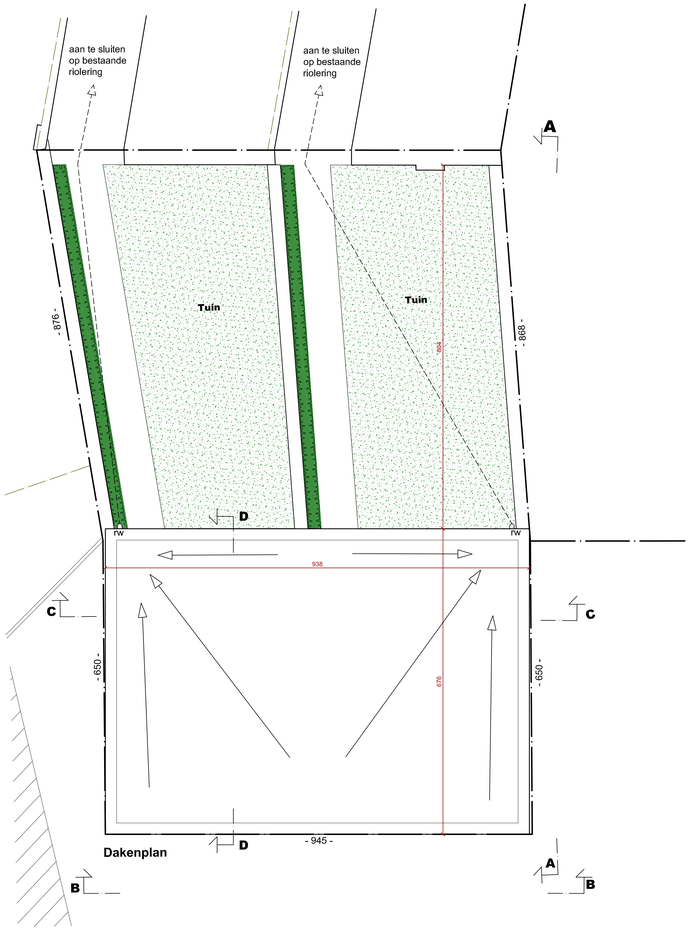
Zicht BB

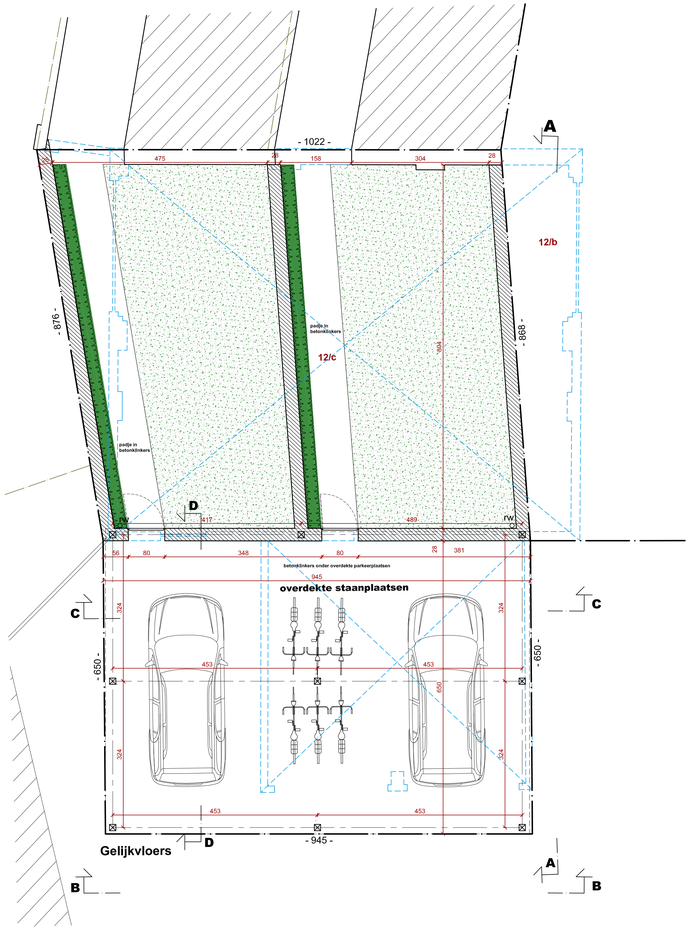
Snede CC

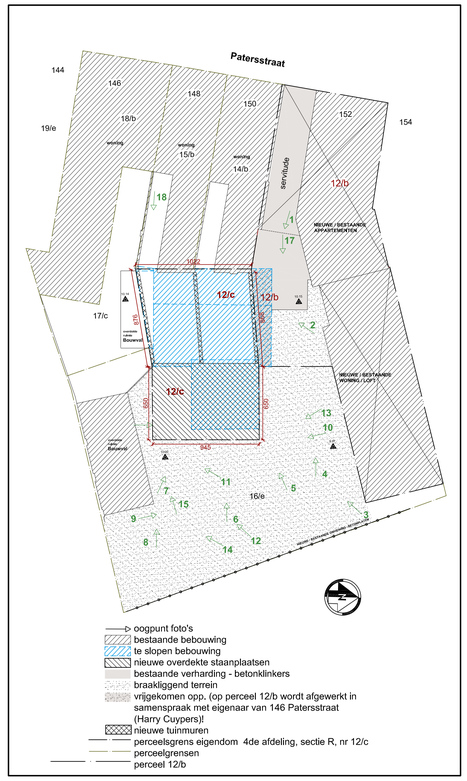
Snede DD

Dakenplan

Gelijkvloers

Inplantingsplan 1/200

GEVELMATERIAAL

1. bestaande muren - rode gevelsteen
2. nieuwe muren - rode gevelsteen (nieuw)
3. blauwe hardsteen
4. palen - staal
5. stalen profiel
6. houten poortje - padouk
7. regenwaterafvoer / zink

- bestaande muren
- nieuwe metselwerk
- te slopen
- fundering
- gras
- beplanting

Moge alles wat waardevol is blijven en alles wat dient te veranderen een grote verbetering zijn . . .

Opdracht :

Afbreken van schuur en garage en aanleggen van tuintjes en parkeerplaatsen.
Patersstraat 150 afd. 4 R/12c
2300 Turnhout

Eigenaar :

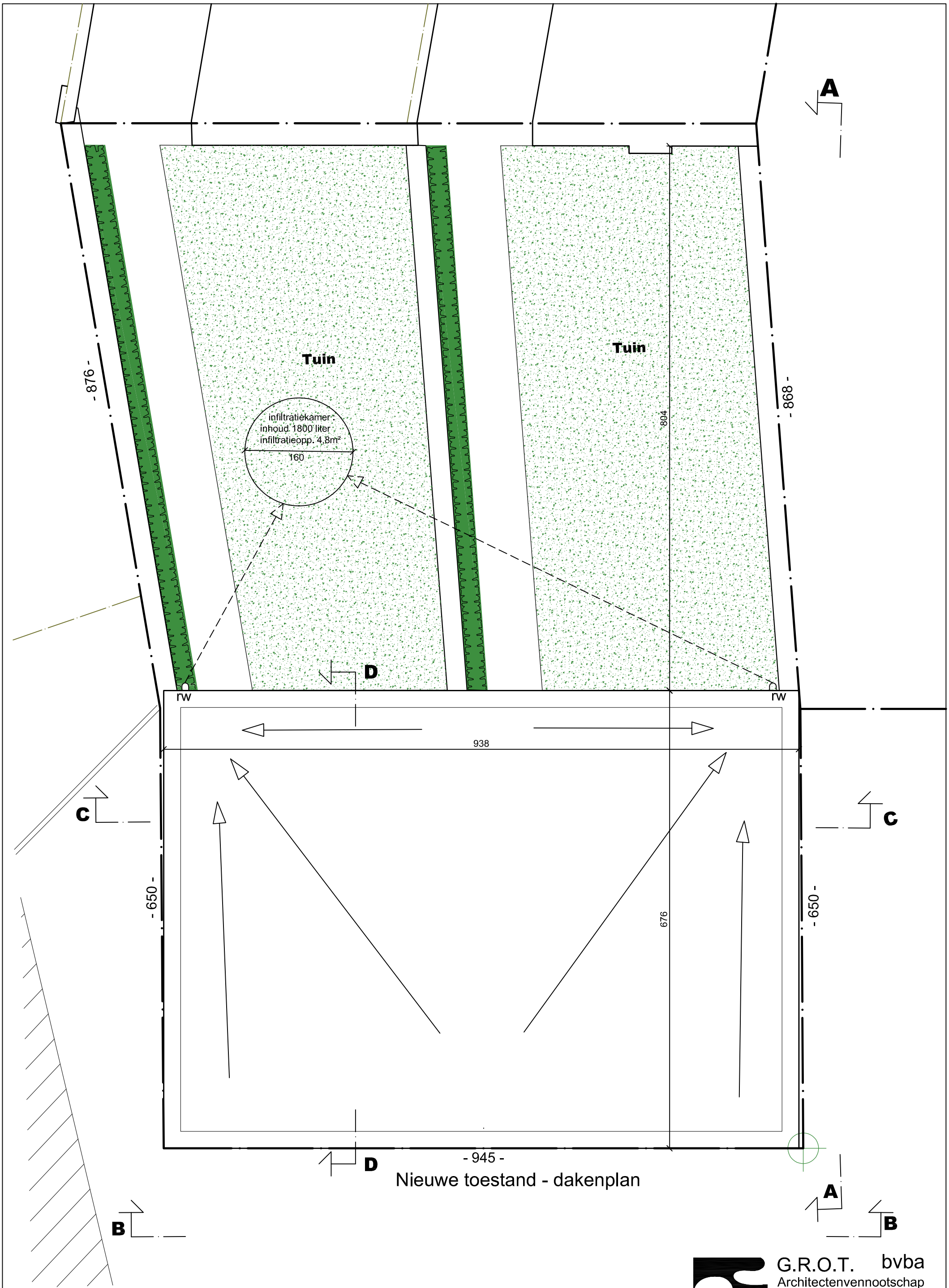
Fam. Van Bruggen - Cuypers
Patersstraat 148
2300 Turnhout

Nieuwe toestand
grondplan, gevels, inplantingsplan

plan nr. : 2/2
datum : 17/01/2017
gewijzigd:

schaal : 1/50, 1/200
afmeting plan : 111x59

Interieurarchitect Paul Rijs bvba
Lilsedijk 22 - 2340 Beerse
Morgensterpad 9 - 8300 Knokke
tel : 014/45.24.68
info@rijs.be www.rijs.be

Nieuwe toestand - dakenplan

De heer Karel Van Bruggen en Maria Cuypers Schaal 1/50 17/30

Patersstraat, 150, 2300 - Turnhout

G.R.O.T. bvba
Architectenvennootschap
Tramwissel 2
2360 Oud Turnhout
Tel: 014/45.35.64
Fax: 014/45.35.72
E-mail: info@grotbvba.be